

The Goodwill and Consistency of Türkiye in the Repatriation of Foreign Cultural Property: Case Studies of China and Iraq

Levent Tökün and İpek Bayraktar¹

Article submitted: 8 June 2023

Article accepted: 8 September 2023

<https://doi.org/10.54930/TARE.2023.32054>

Abstract

There are many national and international legal frameworks for the protection of cultural property. However, even though states enact laws to protect cultural property, ratify multilateral conventions, and adopt bilateral agreements, the illicit trade in cultural property remains a problem. The return of any cultural property is a multi-layered process, and it is critical that a state's policy towards displaced cultural property is consistent and based on goodwill to ensure international protection of cultural properties.

This article elaborates on Türkiye's goodwill and consistency in returning foreign cultural property to its country of origin. Two repatriation cases are examined to assess how Türkiye applies the principles of the 1970 UNESCO Convention and the bilateral agreements done accordingly regarding goodwill and consistency. The first case is, the Republic of Türkiye & the People's Republic of China where the return was based on a bilateral agreement while the second case is the Republic of Türkiye & the Republic of Iraq where the repatriation took place based on diplomatic relations.

Keywords

Cultural Diplomacy, Cultural Property, Goodwill, Illicit Trafficking, Repatriation

Introduction

The remnants of our past, embodied in an ancient mosaic, a sarcophagus, or a painting, have always fascinated us. These tangible objects help communities and nations construct their cultural identity and collective memory. As a consequence of this value, throughout history unfortunately, the cultural property has been marauded, intentionally targeted,² illegally trafficked, and

¹ Levent TÖKÜN, Koç University Vehbi Koç Ankara Studies Research Center (VEKAM), Ankara, Türkiye,

ORCID: 0000-0002-1610-1661, leventtokun94@gmail.com.

İpek BAYRAKTAR, Universidad Internacional de Catalunya, Barcelona, Spain,

ORCID: 0000-0001-8736-5640, ipek.indint@gmail.com.

² For more details and examples of targeted cultural sites: Karen J. Detling, "Eternal Silence: The Destruction of Cultural Property in Yugoslavia," *Maryland Journal of International Law* 17, no. 1 (1993): 66–68, <http://digitalcom->

unlawfully sold. Obviously, damage to cultural property is nothing new. However, the concept of repatriation, often perceived as redemption for past injustices, is still developing and challenging the established norms, even though only a few inconsistent examples exist over centuries.³

Currently, expanding multilateral dialogues among states, institutions, and communities opens new avenues for discussing cultural property. As a result, the practice of repatriation is becoming increasingly common and essential to remedy historical wrongdoings and prolonged mishandling of cultural property in conjunction with their respective source communities. Nevertheless, the repatriation journey is still arduous. While international efforts to protect cultural property started before the mid-20th century, as shown by the Hague Conventions of 1899⁴ and 1907,⁵ the multidimensional mechanism of the art and antiquities market changed especially after the World Wars as a consequence of the below-explained new rules and regulations as well as the growing awareness for heritage protection in general.

Following the irremediable destruction and atrocities brought about by the two World Wars, the 1954 *Hague Convention for the Protection of Cultural Property in the Event of Armed Conflict*⁶ (1954 Convention) was adopted to underline the universal value of each cultural property and immediately endorsed by the *First Protocol of the 1954 Convention*,⁷ which further elaborated on the idea of fighting against illicit trafficking of cultural property during times of armed conflict. In 1999, the Second Protocol⁸ amplified the sanctions of the 1954 Convention and clarified the safeguarding methods mentioned in the same Convention. Moreover, it introduced the “enhanced protection” category for the cultural property of the “greatest importance for humanity,” which is an addition to the earlier versions of “general protection” and “special protection” offered by the 1954 Convention.⁹ Another differentiating point from the First Protocol is that the Second Protocol outlines individual criminal responsibility for enforcement measures.¹⁰ These two protocols became a benchmark for international legislation for the wartime protection of cultural property.

However, the threat of displacement to cultural property is not exclusively limited to armed conflicts. Therefore, in 1970, another multilateral agreement appeared in the international framework to foster cultural heritage protection and also responsible art and antiquities market practices during peacetime. This was the *Convention on the Means of Prohibiting and Preventing*

---

mons.law.umaryland.edu/mjil/vol17/iss1/5.

3 For further information and examples: Ivan Lindsay, *History of Loot and Stolen Art from Antiquity until the Present Day* (London: Unicorn Press, 2014).

4 ICRC Database, Treaties, States Parties and Commentaries. “Convention (II) with Respect to the Laws and Customs of War on Land and its Annex: Regulations concerning the Laws and Customs of War on Land,” The Hague, 29 July 1899, <https://ihl-databases.icrc.org/ihl/INTRO/150>.

5 ICRC Database, Treaties, States Parties and Commentaries, “Convention (IV) Respecting the Laws and Customs of War on Land and Its Annex: Regulations Concerning the Laws and Customs of War on Land,” The Hague, 18 October 1907, <https://ihl-databases.icrc.org/ihl/INTRO/195>.

6 See the Convention, United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO), “1954 Convention for the Protection of Cultural Property in the Event of Armed Conflict with Regulations for the Execution of the Convention,” 14 May 1954, https://en.unesco.org/sites/default/files/1954_Convention_EN_2020.pdf.

7 UNESCO, “Protocol to the Convention for the Protection of Cultural Property in the Event of Armed Conflict,” 14 May 1954, https://en.unesco.org/sites/default/files/1954_Protocol_EN_2020.pdf.

8 UNESCO, “Second Protocol to the Hague Convention of 1954 for the Protection of Cultural Property in the Event of Armed Conflict,” 26 March 1999, http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=15207&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html.

9 UNESCO, “Second Protocol,” Chapter 3.

10 UNESCO, “Second Protocol,” Chapter 4.

the Illicit Import, Export and Transfer of Ownership of Cultural Property,¹¹ commonly referred to as the 1970 Convention. Among several other provisions of the Convention, it established new means to understand, discuss, and improve best practices concerning displaced or damaged cultural properties. For instance, Article 2 of the 1970 Convention recognizes that "...international co-operation constitutes one of the most efficient means of protecting each country's cultural property against all the dangers resulting there from." Hence the Convention calls upon the States Parties to oppose malpractices against one's cultural property with all the means available and also "...to make the necessary reparations."¹²

Also, Article 9 of the 1970 Convention highlights the necessity and importance of concerted international efforts to detect and carry out relevant measures¹³ when a State Party's cultural property is in jeopardy from pillage.¹⁴ In addition, Article 15 unquestionably endorses the notion of special agreements between countries, even the ones formed before the Convention's entry into force for the States involved.¹⁵ Following the above-explained articles, the *Operational Guidelines of the 1970 Convention*¹⁶ also encourages State Parties to establish bilateral or multi-lateral agreements as such accords have the potential to strengthen international collaboration and the implementation of Article 9 of the 1970 Convention.¹⁷

Even though the 1970 Convention is now globally recognized by a significant number of 143 States Parties,¹⁸ it is still more of a model than a predetermined rule of law. The 1970 Convention nurtures an international mission and vision while allowing the parties to apply its principles through their own respective national legislation.¹⁹ In other words, although the 1970 Convention is a binding agreement, the Convention cannot execute itself unless the parties enact national laws to implement it, which is by nature, like several other United Nations documents. In practice, however, having a concerning law does not guarantee the prevention of illicit trafficking of cultural property. Therefore, the role of goodwill and consistency of the state parties becomes a critical element of cultural heritage protection.

Consequently, following a similar theme of the 1970 Convention, the 1995 *UNIDROIT Convention on Stolen or Illegally Exported Cultural Objects* (1995 UNIDROIT Convention)²⁰

11 UNESCO, "Convention on the Means of Prohibiting and Preventing the Illicit Import, Export and Transport of Ownership of Cultural Property," 14 November 1970, http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=13039&URL_DO=-DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html.

12 UNESCO, "Convention on the Means of Prohibiting," Article 2.

13 These measures can include control of exports and/or imports of specific materials.

14 UNESCO, "Convention on the Means of Prohibiting," Article 9.

15 UNESCO, "Convention on the Means of Prohibiting," Article 15.

16 UNESCO, "Operational Guidelines for the Implementation of the Convention on the Means of Prohibiting and Preventing the Illicit Import, Export and Transfer of Ownership of Cultural Property," 1970, https://en.unesco.org/sites/default/files/operational_guidelines_en_final_final_1.pdf.

17 UNESCO, "Operational Guidelines," Paragraphs 112–14.

18 See the List of the States Parties: UNESCO, "States Parties to the Convention on the Means of Prohibiting and Preventing the Illicit Import, Export and Transfer of Ownership of Cultural Property," 2023, <https://www.unesco.org/en/legal-affairs/convention-means-prohibiting-and-preventing-illicit-import-export-and-transfer-ownership-cultural#item-2>.

19 Katarzyna Januszkiewicz, "Retroactivity in the 1970 UNESCO Convention: Cases of the United States and Australia," *Brooklyn Journal of International Law* 41, no. 1 (2015): 342, <https://brooklynworks.brooklaw.edu/bjil/vol41/iss1/7>; Referring to Matthew R. Hoffman, "Cultural Pragmatism: A New Approach to the International Movement of Antiquities," *Iowa Law Review* 95 (2010): 665–77, <https://heinonline.org/HOL/LandingPage?handle=hein.journals/ilr95&div=18&id=&page=>.

20 International Institute for the Unification of Private Law (UNIDROIT), "Convention on Stolen or Illegally Exported Cultural Objects," 24 June 1995, <https://www.unidroit.org/instruments/cultural-property/1995-convention>.

was later adopted to harmonize legal tools for the recovery of cultural objects as well as supplement the already established international framework, as a self-executive agreement. As Stepnowska succinctly explains that the 1995 UNIDROIT Convention sought to establish a structure for multinational cooperation in restoring stolen or illegally exported cultural property and its objective was to level private and public law.²¹ Hence, the 1995 UNIDROIT Convention ultimately aims for countries to collaborate on a more stable ground. Yet, this Convention has faced difficulties and lobbying activities against its adoption by art dealers, especially in market countries.²² Consequently, the 1995 UNIDROIT Convention, with currently 54 States Parties,²³ is not as recognized as the 1970 Convention even though it rectifies some significant unresolved issues in the earlier 1970 Convention such as, among others, inclusion of unlawful excavations/possessions²⁴ and clarification of the concept due diligence (just compensation in the 1970 Convention).²⁵

Another distinctive feature of the 1995 UNIDROIT Convention is the introduction of statutes of limitation in return claims. However, "...the statutes of limitation will come into play only after States become parties to the Convention."²⁶ since the 1995 UNIDROIT Convention is not retroactive. As a consequence of the non-retroactivity nature of both 1995 UNIDROIT²⁷ and 1970 Conventions,²⁸ they do not provide a direct solution to past losses, although many countries and indigenous communities lost their valuable cultural artifacts and monuments due to historical events of colonialism, war, and systematic raids.²⁹ Therefore, once again, the goodwill of the individual possessors, institutions, and states becomes a key factor in resolving restitution cases that are not covered by these newly introduced statutes of limitation provisions.

In the same framework, the International Council of Museums (ICOM), as the world-leading museum professionals' network, also addresses the problem of illicit trafficking of cultural property from various perspectives in the *ICOM Code of Ethics for Museums* by strongly recommending the museums and their staff to not acquire and exhibit unprovenanced objects as well as encouraging the return of illicitly trafficked properties to their source countries/persons.³⁰ Furthermore, ICOM describes due diligence as meaning they must undertake "all the required endeavors to establish the facts of a case before deciding a course of action, particularly in identifying the source and history of an item offered for acquisition or use before acquiring it."³¹

21 Julia Stepnowska, "Due Diligence and the Art Market: Assessing the Impact of the 1995 UNIDROIT Convention on Stolen or Illegally Exported Cultural Objects," *Studia Iuridica Toruniensia* 22 (2019): 379, <https://doi.org/10.12775/SIT.2018.020>.

22 Brodie *et al.*, "Why There is Still an Illicit Trade in Cultural Objects and What We Can Do About It," *Journal of Field Archaeology* 47, no.2 (2022): 122, <https://doi.org/10.1080/00934690.2021.1996979>.

23 See the List of the States Parties: UNIDROIT, "States Parties to the Convention on Stolen or Illegally Exported Cultural Objects," 2023, <https://www.unidroit.org/instruments/cultural-property/1995-convention/status/>.

24 UNIDROIT, "Convention on Stolen," Articles 3(2) and 5(3).

25 UNIDROIT, "Convention on Stolen," Article 4.

26 Zsuzsanna Veres, "The Fight against Illicit Trafficking of Cultural Property: The 1970 UNESCO Convention and the 1995 UNIDROIT Convention," *Santa Clara Journal International Law* 12, no. 2 (2014): 106, <https://digital-commons.law.scu.edu/scujil/vol12/iss2/4>.

27 UNIDROIT, "Convention on Stolen," Article 10.

28 UNESCO, "Convention on the Means of Prohibiting," Article 7.

29 Lyndel V. Prott, "UNESCO and UNIDROIT: A Partnership against Trafficking in Cultural Objects," *Uniform Law Review* 1, no. 1 (January 1996): 68, <https://doi.org/10.1093/ulr/1.1.59>.

30 International Council of Museums (ICOM), *Code of Ethics: ICOM Code of Ethics for Museums* (Paris: ICOM, 2017), Articles 2(3), 4(5) and 6(2), <https://icom.museum/wp-content/uploads/2018/07/ICOM-code-En-web.pdf>.

31 ICOM International Observatory on Illicit Traffic in Cultural Goods, "Due Diligence/Good Faith," accessed 20 May 2023, <https://www.obs-traffic.museum/due-diligence-good-faith>.

However, due to the lack of control of the authorities on national and on a global level, “due diligence still remains a practice based on *goodwill*, despite existing legal and ethical framework.”³² As a result, the goodwill of the parties involved is central to the responsible collecting and/or repatriation practices. In sum, various resources and normative and legal instruments recommend or sometimes require best practices based on goodwill as different legal systems have varying definitions of what constitutes due diligence and compliance. Since this may cause friction when dealing with international cases, the principles for applying vigilance must be harmonized and expressed in a tangible way while discussing the execution of international accords.³³

In this sense, Türkiye consistently demonstrates goodwill regarding cultural heritage protection by also adhering to the principles outlined in relevant international documents, notably Articles 2, 9, and 15 of the 1970 Convention as well as following the *Operational Guidelines of the 1970 Convention*. Through the allocation of resources (both human and financial), conducting adequate research, and investing in cultural cooperation via bilateral/multilateral agreements with various parties, Türkiye ensures the return of illicitly trafficked artifacts to their source countries, including but not limited to its own.

Commitment to Repatriation: The Case of Türkiye

“The people themselves who were the real owners of the historical and national monuments become the protectors of antiquities.”
Mustafa Kemal Atatürk³⁴

The Republic of Türkiye ratified the 1954 Convention and its First Protocol in 1965.³⁵ Subsequently, the 1970 Convention was ratified by Türkiye in 1981.³⁶ Later, as the 1970 Convention also encourages, Türkiye formed its first bilateral agreement on the protection of cultural property with Uzbekistan in 1998: *Agreement Between the Government of the Republic of Turkey and the Government of the Republic of Uzbekistan on Mutual Assistance in Preventing the Smuggling of Cultural Values and Securing Their Return*.³⁷ Following this, similar bilateral agreements were

---

32 ICOM International Observatory on Illicit Traffic in Cultural Goods, “Due Diligence/Good Faith,” emphasis added by the authors.

33 Stepnowska, “Due Diligence,” 377–92.

34 James F. Goode, *Negotiating for the Past: Archaeology, Nationalism, and Diplomacy in the Middle East, 1919–1941* (Austin: University of Texas Press, 2007), 54.

35 See the List of the States Parties to the 1954 Convention: UNESCO, “States Parties to the Convention for the Protection of Cultural Property in the Event of Armed Conflict with Regulations for the Execution of the Convention,” 2023, <https://www.unesco.org/en/legal-affairs/convention-protection-cultural-property-event-armed-conflict-regulations-execution-convention?hub=66535#item-4>, and to the First Protocol: UNESCO, “States Parties to the Protocol to the Convention for the Protection of Cultural Property in the Event of Armed Conflict,” 2023, <https://www.unesco.org/en/legal-affairs/protocol-convention-protection-cultural-property-event-armed-conflict?hub=66535#item-4>.

36 See the List of the States Parties: UNESCO, “States Parties to the Convention on the Means of Prohibiting,” 2023, <https://www.unesco.org/en/legal-affairs/convention-means-prohibiting-and-preventing-illicit-import-export-and-transfer-ownership-cultural#item-2>. It should be noted that Türkiye has not signed the 1995 UNIDROIT Convention and the Second Protocol of the 1954 Convention as of July 2023.

37 “Agreement Between the Government of the Republic of Turkey and the Government of the Republic of Uzbekistan on Mutual Assistance in Preventing the Smuggling of Cultural Values and Securing Their Return,” 22 July 1998, Official Gazette No. 23410, <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/23410.pdf>.

signed in later years to strengthen the collective fight against illicit trafficking of cultural property, including but not limited to repatriations. Consequently, to this day, Türkiye has signed 12 bilateral agreements regarding the cooperative protection of cultural property with source, transit, and destination/market countries.³⁸

In general, illicit cultural properties, that are predominantly illegally excavated and/or displaced from the source countries, pass through transit countries such as Argentina, Hong Kong, or Switzerland, to buyers in destination/market countries.³⁹ This means that the supply of the illicit art and antiquity market starts from source countries while transit countries are used as temporary storage and/or transportation hubs during the market flow. In the end, the illicit objects arrive in the main destination markets, which are primarily located in European and North American countries. Countries such as China, however, can be considered both source and market countries in the global trade of cultural objects because of their growing affluence.⁴⁰

According to the numbers on Global Art Market Share by Value Graphics in *the Art Market 2023 Report*, the United States of America (USA) holds 45% of the global art market share.⁴¹ Türkiye signed a bilateral agreement with the USA in early 2021: *Memorandum of Understanding Between the Government of the United States of America and the Government of the Republic of Turkey Concerning the Imposition of Import Restrictions on the Categories of Archaeological and Ethnological Material of Turkey*.⁴² Hence, the largest shareholder in the global art market, the USA, has formally allied by signing an agreement allowing it to impose import restrictions on specific categories of Turkish cultural property. This agreement aims to be a deterrent for the unlawful displacement of cultural artifacts from Türkiye, while also enabling American authorities to return trafficked objects to Türkiye and fostering cultural cooperation between American and Turkish institutions.⁴³

Additionally, Türkiye established another important partnership on cultural property protection through one of its latest bilateral agreements with Switzerland on 15 November 2022: *Agreement Between the Government of Republic of Türkiye and the Swiss Federal Council on Preventing the Illicit Import and Transit and the Repatriation of Archaeological Cultural Proper-*

38 T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Basın ve Halkla İlişkiler Müşavirliği, “Kültür ve Turizm Bakanlığının 2023 Bütçesi TBMM Plan ve Bütçe Komisyonunda,” 17 November 2022, <https://basin.ktb.gov.tr/TR-332138/kultur-ve-turizm-bakanliginin-2023-butcesi-tbmm-plan-ve-butce-komisyonunda.html>.

39 Morag M. Kersel, “From the Ground to the Buyer: A Market Analysis of the Trade in Illegal Antiquities,” in *Archaeology, Cultural Heritage and the Antiquities Trade*, edited by Neil Brodie *et al.* (Gainesville: University Press of Florida, 2006), 189.

40 European Commission, *Commission Staff Working Document Impact Assessment: Accompanying the Document Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council on the Import of Cultural Goods* (Brussels: European Commission, 2017), 12, https://ec.europa.eu/taxation_customs/system/files/2017-07/cultural_goods_impact_assessment_en.pdf.

41 Clare McAndrew, *The Art Market 2023* (Basel: Art Basel and UBS, 2023), 27, <https://theartmarket.artbasel.com/download/The-Art-Basel-and-UBS-Art-Market-Report-2023.pdf>.

42 See the Memorandum: “Memorandum of Understanding Between the Government of the United States of America and the Government of the Republic of Turkey Concerning the Imposition of Import Restrictions on the Categories of Archaeological and Ethnological Material of Turkey,” 5 March 2021, Official Gazette No. 31414, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2021/03/20210305-13.pdf>.

43 Media Center of the Bureau of Educational and Cultural Affairs, U.S. Department of State, “United States and Turkey Work Together to Protect Cultural Heritage,” 19 January 2021, <https://eca.state.gov/highlight/united-states-and-turkey-work-together-protect-cultural-heritage>.

ty.⁴⁴ Although Switzerland's 2% global art market share seems minor compared to the USA's,⁴⁵ considering 417 returned cultural properties from Switzerland to Türkiye in the last 40 years,⁴⁶ this bilateral agreement is a significant step for the protection of both countries' cultural heritage, as it will not only ameliorate the negotiations but also help the parties to devote less time and financial resources to return cases.

There are also uncalculated aspects of the global art market share of Switzerland in addition to the above-given 2%. Swiss free ports, for instance, house huge art collections, approximately 1.2 million artifacts back in 2013,⁴⁷ that are mostly not available to the public eye as they offer high confidentiality to their clients. In short, the 'free' aspect of free ports refers to the suspension of customs duties and taxes.⁴⁸ Therefore, this system attracts not only legitimate businesses but also increases the likelihood of the Swiss free ports being used by art dealers to store illicitly obtained cultural property until things cool down until the right opportunity to resell them comes up in the (black) market.⁴⁹ Besides, the (in)famous provenance euphemism of "from the collection of a Swiss gentleman" attached to artifacts that have a mostly troubled history, demonstrates another aspect of Switzerland's active involvement in the market flux.⁵⁰

However, Switzerland is also taking proactive steps to fight against the illicit trafficking of cultural property, such as the 2015 amendment of the *Swiss Customs Act* which formed a more comprehensive anti-money-laundering strategy and enhanced the transparency of the free ports by obligating an inventory-reporting regulation of the free ports to be submitted to the customs authorities in a given time.⁵¹ Moreover, bilateral agreements, like the one with Türkiye, stand as another significant step forward.

Accordingly, it is now less likely to experience a lengthy and costly return process, as witnessed in the *Sarcophagus of Heracles* case, which was concluded in favor of Türkiye in 2017 after 6 challenging years.⁵² One should remember that this particular artifact was discovered by

44 T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Basın ve Halkla İlişkiler Müşavirliği, "Türkiye ve İsviçre Arkeolojik Kültür Varlıklarının İadesine İlişkin Anlaşma İmzalandı," 15 November 2022, <https://basin.ktb.gov.tr/TR-332077/turkiye-ve-isvire-arkeolojik-kultur-varliklarinin-iadesine-iliskin-anlasma-imzaladi.html>. Also, see the Agreement: "Agreement Between the Government of Republic of Türkiye and the Swiss Federal Council on Preventing the Illicit Import and Transit and the Repatriation of Archaeological Cultural Property," 24 March 2023, Official Gazette No. 32142, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2023/03/20230324-1.pdf>.

45 McAndrew, "The Art Market," 27.

46 See the List of the Returned Objects from Abroad: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü, "Yurt Dışından İadesi Sağlanan Eserler," accessed 20 May 2023, <https://kvmgm.ktb.gov.tr/TR-44470/yurt-disindan-iadesi-saglanan-eserler.html>.

47 Intergovernmental Committee for Promoting the Return of Cultural Property (ICPRCP), *Free Ports and Risks of Illicit Trafficking of Cultural Property: Intergovernmental Committee for Promoting the Return of Cultural Property to Its Countries of Origin or Its Restitution in Case of Illicit Appropriation* (Paris: ICPRCP, 2016), 2, <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000372793>.

48 ICPRCP, *Free Ports and Risks*.

49 Katie L Steiner, "Dealing with Laundering in the Swiss Art Market: New Legislation and Its Threat to Honest Traders," *Case Western Reserve Journal of International Law* 49, no. 1 (2017): 360–64, <https://scholarlycommons.law.case.edu/jil/vol49/iss1/21>.

50 Kersel, "From the Ground," 193; Christine Alder and Kenneth Polk, "Stopping This Awful Business: The Illicit Traffic in Antiquities Examined as a Criminal Market," *Art Antiquity and Law* 7, no. 1 (March 2002): 39, <https://heinonline.org/HOL/LandingPage?handle=hein.journals/artniqul7&div=6&id=&page=>

51 ICPRCP, *Free Ports and Risks*, 5; Steiner, "Dealing with Laundering," 364–68.

52 İpek Bayraktar and Levent Tökün, "Two Case Studies: Turkey's Approach to Cultural Property Repatriations," in *Advances in Cultural Heritage Studies: Year 2020; Contributions of the European Students' Association for Cultural Heritage*, ed. Alexandra de Carvalho Antunes, Grigor Angjeliu and Mariagrazia Bellanova (Oeiras: Mazu Press,

a customs officer in the Geneva Freeport during an inventory check in 2010.⁵³ Therefore, signing bilateral agreements with the market countries (and others) matters in combating the illicit trafficking of cultural property because in this way, the flow of archaeological and ethnographic materials can be better regulated and the return processes for the artifacts can be smoother, as also expressed by the earlier mentioned international documents, especially by the 1970 Convention.

In this framework, the Republic of Türkiye has been active and persistent in its efforts to repatriate Anatolian antiquities. This can be observed from the number of returned artifacts since the beginning of the current millennium, which points to over 15,500 artifacts from a variety of cultures and periods of Anatolia.⁵⁴ Be that as it may, the goodwill and consistency for repatriations are not only limited to Anatolian artifacts, but this attitude also accommodates cooperation with other countries and respects the significance of their cultural property. As stated by the Turkish Minister of Culture and Tourism during the restitution ceremony for Chinese archaeological objects in 2019, “Every cultural artifact is beautiful and meaningful in its homeland, where it belongs,”⁵⁵ where the Minister also stressed that this had been the overall philosophy of the Ministry of Culture and Tourism (MoCT) and therefore the Republic.⁵⁶

Under Turkish law, the export of cultural (and natural) property is prohibited as per Article 32 of *Law 2863 on the Conservation of Cultural and Natural Property*: “Movable cultural and natural property to be protected in the country cannot be taken abroad.”⁵⁷ The foreign cultural property, however, is not encompassed by this article since the artifacts have not originated in Türkiye. In such instances, the process of repatriation takes into consideration both the domestic laws of the origin country and the concerning 1970 Convention, along with numerous bilateral agreements done in parallel to the Convention directives. Furthermore, in case of any contradictory circumstances, Article 90 of the Turkish Constitution stipulates that “In the case of a conflict between international agreements, duly put into effect, concerning fundamental rights and freedoms and the laws due to differences in provisions on the same matter, the provisions of international agreements shall prevail.”⁵⁸ In light of all this, Türkiye ensures that foreign cultural property can rightfully return to its country of origin without encountering legal obstacles.

2020), 276, https://www.esach.org/uploads/1/3/3/0/133018122/ebook_advances_2020_mazupress_.pdf.

53 Bayraktar and Tökün, “Two Case Studies.”

54 See the List of the Returned Objects from Abroad: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü, “Yurt Dışından İadesi Sağlanan Eserler.”

55 T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Basın ve Halkla İlişkiler Müşavirliği, “Çin’in Türkiye’deki İki Kültür Varlığı Düzenlenen Törenle İade Edildi,” 25 November 2019, <https://basin.ktb.gov.tr/TR-248642/cin39in-turkiye39deki-iki-kultur-varligi-duzenlenen-torenl-e-ade-edildi.html>.

56 A similar slogan “History is beautiful where it belongs” was first used by a famous Turkish journalist Özgen Acar in his publications dedicated to the stolen/illegally exported cultural property of Türkiye for several years. Later it was adopted and modified by the Ministry of Culture and Tourism (and others) to be used for the return claims. For more information about the slogan: Kathleen Price, “Who Owns the Past - Turkey’s Role in the Loss and Repatriation of Antiquities,” *International Journal of Legal Information* 38, no. 2 (2010): 201–13. Also see the article for an earlier detailed explanation of this philosophy by the MoCT: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Basın ve Halkla İlişkiler Müşavirliği, “Bakan Ersoy: “Her Eserin Doğduğu Yerde Korunması Esas Olmalıdır,” 25 January 2019, <https://basin.ktb.gov.tr/TR-227510/bakan-ersoy-her-eserin-dogdugu-yerde-korunmasi-esas-olmalidir.html>

57 The Grand National Assembly of Türkiye, Law on the Conservation of Cultural and Natural Property, Law No. 2863, Official Gazette No. 18113, 23 July 1983, Article 32, <https://kvmgm.ktb.gov.tr/TR-43249/law-on-the-conservation-of-cultural-and-natural-property-2863.html>. Except for temporary exhibitions permitted by the State and the members of the diplomatic corps in Türkiye that brought with them previously declared cultural property of foreign origins

58 T.C. Anayasa Mahkemesi, Constitution of the Republic of Turkey, 1982, Article 90, https://www.anayasa.gov.tr/media/7258/anayasa_eng.pdf.

Additionally, regarding the import of cultural property, Article 33 of the Law states that “cultural property can be freely brought into the country.”⁵⁹ However, the *Regulation on the Collection and Control of Movable Cultural and Natural Property to Be Protected* obligates that the imported collection(s) must be declared to the MoCT with provenance and export certificates.⁶⁰ The Ministry further elaborates that any cultural property that is not of Turkish origin may be affected by international agreements and national legislation of the source country and therefore must be declared at customs.⁶¹ Hence, these control and monitoring precautions secure the way for the repatriation of foreign cultural property when required. By proactively allowing the direct return of a foreign state’s property, Türkiye shows both goodwill and consistency in the overall fight against the illicit trafficking of cultural property.

More often than not, Türkiye is recognized for its persistent attempts to return Anatolian artifacts.⁶² However, this article is a pioneer in its field since the present research explores the artifacts that are one of the earliest, if not the earliest, repatriations from Türkiye to another state in the context of goodwill display and cultural diplomacy. Besides the selected cases of this article, additional objects were repatriated to their respective countries of origin in subsequent years. For instance, in 2022, one object was to Kazakhstan,⁶³ four to Egypt,⁶⁴ and six more to Iraq.⁶⁵

The Republic of Türkiye and the People’s Republic of China: Return of Two Archaeological Objects

The first return case includes two archaeological objects from China. The two relics are over 1,000 years old: a wall painting from the Tang Dynasty (618–907 CE) and a terracotta figurine from between the late Northern Dynasties (386–581 CE) to the Sui Dynasties (581–618 CE). Despite being found in Türkiye, these Chinese relics have been listed as items banned from going abroad (Fig. 1).⁶⁶

Previously, the mentioned artifacts were unknown to both Chinese and Turkish authorities. They were in the possession of a foreign resident in Fethiye, Türkiye. Upon the death of the

59 The Grand National Assembly of Türkiye, Law on the Conservation of Cultural and Natural Property, Article 33.

60 “Korunması Gerekli Taşınır Kültür ve Tabiat Varlıkları Koleksiyonculuğu ve Denetimi Hakkında Yönetmelik,” 23 March 2010, Official Gazette No. 27530, Article 13, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2010/03/20100323-3.htm>.

61 T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü, “Sıkça Sorulan Sorular,” accessed 1 May 2023, <https://kvmgm.ktb.gov.tr/TR-63359/sikca-sorulan-sorular.html>.

62 See relevant articles: Sharon Waxma, *Loot: The Battle over the Stolen Treasures of the Ancient World* (New York: Times Books, 2008), 135–54; Kevin D. Collado, “A Step Back for Turkey, Two Steps Forward in the Repatriation Efforts of Its Cultural Property,” *Case Western Reserve Journal of Law, Technology & the Internet* 5 (2014): 1–24; Ece Velioglu, Alessandro Chechi, and Marc-André Renold, “Case Orpheus Mosaic: Turkey and Dallas Museum of Art,” Platform ArThemis, Art Law Centre, University of Geneva, May 2013, <https://plone.unige.ch/art-adr/cases-affaires/orpheus-mosaic-2013-turkey-and-dallas-museum-of-art/case-note-2013-orpheus-mosaic>

63 For more information: Yahya Coşkun, Twitter, 31 May 2022, accessed 10 August 2023, <https://twitter.com/myahyacocuk/status/1509490540752130055?s=20>.

64 For more information: Ali Rıza Akbulut, “Mısır’dan Çalınan Tarihi Eserler... Emanetleri Evlerine Gönderdik,” *Hürriyet*, 2 September 2022, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/misirdan-calinan-tarihi-eserler-emanetleri-evlerine-gonderdik-42130228>.

65 For more information: “Türkiye’de Ele Geçirilen 6 Parça Tarihi Eser Irak’a İade Edilecek,” *Mynet YurtHaber*, 20 October 2022, <https://www.mynet.com/turkiyede-ele-gecirilen-6-parca-tarihi-eser-iraka-iade-edilecek-180105542156>.

66 Global Times, “Turkey Returns Historic Artifacts More Than 1,000 Years Old to China,” 26 November 2019, <https://www.globaltimes.cn/content/1171285.shtml>.

possessor, the inheritor consulted the local museum about the two archaeological objects to know whether it was legal to take them out of the country to the United Kingdom, where the inheritor resides. Following the preliminary examination in Türkiye, the MoCT contacted the Chinese authorities through the Turkish Ministry of Foreign Affairs channel to request further information about the concerning artifacts. Subsequently, Chinese officials agreed that the return of these artifacts was necessary. Following this, the MoCT requested that the possessor hand over them to the local Fethiye Museum for temporary protection; thenceforth, they could be repatriated to China.⁶⁷

Turkish Minister of Culture and Tourism, Mr. Ersoy, stated during the handover ceremony that he wanted the name of the person, who returned the objects, to be kept anonymous since the possessor acted in good faith from the beginning to the end of the process and again that the possessor did not want to be associated or to be instrumental in the pillage of cultural assets. Hence, they agreed to transfer the possession and ownership of both artifacts to the People's Republic of China.⁶⁸

As a non-regional example, this return case underlines the crucial role of the goodwill of the parties involved. At the same ceremony, Mr. Deng Li, then the Chinese Ambassador in Ankara, said, "Turkey and China have long been cooperating for the protection of cultural heritage," further indicating that "the cultural properties returned to China is an example of this successful cooperation."⁶⁹ Additionally, the Turkish Minister highlighted the responsibilities of both countries resulting from the 1970 Convention and the bilateral agreement between China and Türkiye as well as the happiness for fulfilling them.⁷⁰

In this case, Türkiye acted voluntarily in the return of the objects without necessitating a judicial procedure that would be both time-consuming and expensive. The repatriation process of the artifacts was smooth since an established set of protocols between China and Türkiye regarding cultural property had already been signed in 2009: *Agreement Between the Government of the Republic of Turkey and the Government of the People's Republic of China on Preventing the Theft, Clandestine Excavation, and Illicit Import and Export of Cultural Property*.⁷¹ Therefore, the archaeological objects were rapidly restituted in 2019, which also marks the tenth anniversary of this bilateral agreement (Fig. 2).

As previously mentioned, Türkiye not only conducts bilateral agreements regarding the protection and return of cultural property with source countries but also with transit and market countries like the USA and Switzerland. Currently, China is the third highest-ranking country for the Global Art Market Share by Value with 17%.⁷² When the repatriation took place back in 2019, China was still ranking as the third highest leading market on a global scale with 19%.⁷³

67 T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Basın ve Halkla İlişkiler Müşavirliği, "Çin'in Türkiye'deki İki Kültür Varlığı."

68 Yasemin Kalyoncuoğlu, "Çin'in Türkiye'deki İki Kültür Varlığı İade Edildi," *Anadolu Ajansı*, 25 November 2019, <https://www.aa.com.tr/tr/kultur-sanat/cinin-turkiyedeki-iki-kultur-varligi-iade-edildi/1655290>.

69 Republic of Türkiye Ministry of Culture and Tourism, Counsellor's Office of Press and Public Relations, "Two Cultural Properties of China in Türkiye Returned with a Ceremony," 25 November 2019, <https://basin.ktb.gov.tr/EN-248932/two-cultural-properties-of-china-in-turkiye-returned-with-a-ceremony.html>.

70 Republic of Türkiye Ministry of Culture and Tourism, Counsellor's Office of Press and Public Relations, "Two Cultural Properties."

71 See the Agreement: "Agreement between the Government of the Republic of Turkey and the Government of the People's Republic of China on Preventing the Theft, Clandestine Excavation, and Illicit Import and Export of Cultural Property," 9 September 2009, Official Gazette No. 27344, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2009/09/20090909-3-1.pdf>.

72 McAndrew, "The Art Market," 27.

73 Art Basel, "The Art Basel and UBS Global Art Market Report," 8 March 2019, <https://www.artbasel.com/news/>

As one can observe from this statistic, in some instances, a country that is generally regarded as a destination/market country can also become a source country. The interchangeable nature of these attributions shows that fostering responsible collecting practices and international cooperation for the repatriation of cultural property can be beneficial not only for source countries but also for market countries, as well.

Furthermore, the successful return case proves the prompt and facilitating role of the bilateral agreements as a nonjudicial mechanism. This approach, as previously emphasized, aligns closely with the principles advocated in the 1970 Convention, to which both China and Türkiye became state parties decades ago.⁷⁴

The Republic of Türkiye and the Republic of Iraq: Return of 81 Cultural Objects

Amid years marked by conflict and political turbulence, the Republic of Iraq has suffered from substantial damage and loss of cultural property. The resulting power vacuum from this administrative and social instability paved the way for traffickers to operate in the area, as well.⁷⁵ Even though safeguarding museums and cultural sites might be perceived as a minor trouble compared to pressing wartime challenges, it is crucial to remember that extensive looting and trafficking activities not only eroded Iraq's cultural heritage but also the overall security and stability of the state.⁷⁶

Unfortunately, the displacement of cultural objects from their original context can transform them into commodities within the black-market flow, intertwining with other criminal activities such as arms and drugs trade, potentially being linked to violent and/or extremist factions.⁷⁷ Therefore, the multilayeredness of the illicit cultural property displacement creates more complex and enduring challenges for both the source country and the global community as occurred in the Iraqi case.

In February 2008, 80 Iraqi artifacts, at the time of unknown origin, were seized by customs enforcement officers at the Cilvegözü Border Control in Hatay, Türkiye, located on the border with Syria. After the seizure, the Reyhanlı Chief Public Prosecutor's Office was informed, and then the authorities decided that the seized artifacts were to be taken into protective custody in the Hatay Archeology Museum.⁷⁸

---

art-market-report.

74 China in 1989 and Türkiye in 1981 ratified the Convention. See the List of the State Parties to the Convention: UNESCO, "States Parties to the Convention," 2023, <https://www.unesco.org/en/legal-affairs/convention-means-prohibiting-and-preventing-illicit-import-export-and-transfer-ownership-cultural#item-2>.

75 For further information: Leila Amineddoleh, "Cultural Heritage Vandalism and Looting: The Role of Terrorist Organizations, Public Institutions and Private Collectors," *Santander Art and Culture Law Review* 2, no. 1 (2015): 27–62, <https://ssrn.com/abstract=2754843>.

76 Katharyn Hanson, "Ancient Artefacts and Modern Conflict: A Case Study of Looting and Instability in Iraq," in *Cultural Heritage, Ethics, and the Military*, ed. Peter G. Stone (Woodbridge: Boydell & Brewer, 2011), 113, <https://doi.org/10.1017/9781846159442.008>.

77 Amineddoleh, "Cultural," 40–42; Matthew Bogdanos, "See No Evil: Museums, Art Collectors, and the Black Markets They Adore," in *Antiquities under Siege: Cultural Heritage Protection after the Iraq War*, ed. Lawrence Rothfield (Lanham, MD: AltaMira Press, 2008), 57–62; Hanson, "Ancient," 113–28.

78 T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Basın ve Halkla İlişkiler Müşavirliği, "Türkiye'den Dünyaya Örnek Tarihi Eser Hassasiyeti," 20 September 2019, <https://basin.ktb.gov.tr/TR-243573/turkiyeden-dunyaya-ornek-tarihi-eser-hassasiyeti.html>.

Upon the examination of the value and provenance of the objects by the MoCT along with the Hatay Mustafa Kemal University, the Department of INTERPOL-EUROPOL at the Turkish National Police⁷⁹ alerted the international community via INTERPOL, requesting further assistance about the source country of the seized objects. In response to this notice, only the Republic of Iraq contacted Türkiye through INTERPOL channels by stating that the artifacts belonged to them.⁸⁰ Thereafter, Iraq utilized both law enforcement and diplomatic channels to ensure viable coordination with Türkiye and provided additional information on the provenance. Based on the concrete evidence, the Reyhanlı First Criminal Court ordered the confiscation of the property and its direct return to the origin country: Iraq.⁸¹ The return ceremony took place in September 2019.

There was an 11-year-long period from the seizure of the objects to the handover ceremony. Finding an Iraqi counterpart for communication, protracted bureaucratic requirements, and the instability that arises from the pernicious and detrimental activities of Al-Qaida and ISIL (Da'esh) in the region could be the reasons for this delay. Accordingly, during the ceremony, the Iraqi Ambassador Mr. Al-Janabi expressed their gratitude to the Turkish authorities by underlining the devastation caused by ISIL (Da'esh) as the most recent obstacle in protecting Iraqi cultural heritage.⁸²

In addition to the 80 ethnographic objects, a cylinder seal was returned to the Iraqi authorities during the same ceremony since Türkiye found substantial evidence of its provenance in the same investigation. The cylinder seal is approximately 4,000 years old and was protected in the Anatolian Civilizations Museum in Ankara before being returned to Iraq (Fig. 3).⁸³

Moreover, Türkiye and Iraq have not yet entered into a bilateral agreement specifically focused on the fight against illicit trafficking of cultural property and repatriation issues. Nonetheless, the 2008 *Joint Political Declaration on the Establishment of the High Level Strategic Cooperation Council Between Governments of the Republic of Turkey and the Republic of Iraq*⁸⁴ encompasses various domains of cooperation between the two nations. For instance, Article 5 of Section A: *Political, Diplomatic and Cultural Spheres* underlines the importance of upholding Iraq's multi-cultural, multi-religious, and multi-ethnic composition, as well as the peaceful co-existence of all communities for the future of Iraq.⁸⁵ Additionally, Article 1 of Section C emphasizes the significance of robust cooperation in controlling the mutual borders of both countries to combat all forms of illicit trafficking.⁸⁶ Through this established protocol, Türkiye once again showcases its commitment to safeguarding Iraqi heritage and national identity.

79 Department of INTERPOL-EUROPOL of the Turkish National Police (TNP) has an active role in communication with INTERPOL and EUROPOL regarding smuggled cultural properties out of the country (and people involved) and mutual assistance in their return to the source country with the help of databases as well as (joint) operations. For more information: T.C. İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü, İNTERPOL ve EUROPOL Daire Başkanlığı, "Hakkımızda," accessed 20 May 2023, <https://www.egm.gov.tr/interpol/hakkimizda>.

80 Information obtained in a private interview with the Department of Anti-Smuggling of the Ministry of Culture and Tourism of Türkiye on May 12, 2023.

81 T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Basın ve Halkla İlişkiler Müşavirliği, "Türkiye'den Dünyaya."

82 Lale Köklü and Burak Milli, "Türkiye Sınırında Yakalanan Eserler Irak'a İade Edildi," *Anadolu Ajansı*, 20 September 2019, <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/turkiye-sinirinda-yakalanan-eserler-iraka-iade-edildi-/1589651>.

83 T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Basın ve Halkla İlişkiler Müşavirliği, "Türkiye'den Dünyaya."

84 "Joint Political Declaration on the Establishment of the High Level Strategic Cooperation Council Between Governments of the Republic of Turkey and the Republic of Iraq," 10 July 2008, <https://www.mfa.gov.tr/data/DISPOLITIKA/Bolgeler/ortadogu/irak/Ortak%20Siyasi%20Bilirge%20%C4%B0ngilizce.pdf>.

85 "Joint Political Declaration."

86 "Joint Political Declaration."

In addition to this commitment, it is noteworthy that within the scope of this case study, Türkiye diligently fulfills the obligations as outlined in the 1954 Convention's First Protocol, 1970 Convention as well as United Nations Security Council Resolution 1483,⁸⁷ which declares that every Member State shall undertake suitable measures to expedite the safe return of Iraqi cultural artifacts to Iraqi institutions.⁸⁸ These aforementioned legal instruments undeniably bind Türkiye as a State Party; however, Türkiye's approach in such matters is proactive and characterized by goodwill, as demonstrated in the present case.

Consequently, the Turkish state consistently adhered to the long-adopted official strategy of the Republic: "Every cultural artifact is beautiful and meaningful in its homeland, where it belongs (Fig. 4)."⁸⁹

Conclusion

As previously discussed, the notion and responsibility of goodwill associated with cultural property can be categorized into three primary tiers: the source, the transit, and the destination/market countries. If all parties on each level act responsibly, the risk of the illicit transnational flow of cultural property can be minimized, and the return cases can be solved with less obstruction. Accordingly, a responsible art and antiquities market can only flourish if ethical practices are consistently adopted by all parties.

The value chain for preventative measures against the illicit market for cultural property arises from the state level, where policies and legislation are adopted, and international cooperation is established. The will to protect the cultural property of each state and the manners of coordination between the parties have a decisive role in promoting a responsible market and ethical collecting practices where there is no all-binding law. Even in a world where all-comprehensive legislation exists, if the parties do not consistently act with goodwill, the repatriation process of the artifacts can remain arduous.

Repatriation is a complex process that can be time-consuming and exhaust the financial as well as human resources of the parties involved. Therefore, international cooperation and well-implemented bilateral agreements play a fundamental role in eliminating illicit cultural property from the art and antiquities market and preventing legal and ethical problems from occurring while cultivating positive diplomatic relations. In this framework, there are several normative and binding international legislations regarding cultural property displacement issues, but they cannot be utilized entirely to reach their goals unless parties act in goodwill.

Based on this, Türkiye not only proactively pursues its own illicitly trafficked cultural objects from abroad, but also facilitates the return of foreign cultural property to their origins. To do that, the Turkish state primarily follows Articles 2, 9, and 15 of the 1970 Convention, first by forming bilateral agreements and then the repatriation of artifacts accordingly. However, having no such agreement is certainly not an excuse to withhold the return of the illicit artifacts, either. As we can observe from the repatriated Iraqi property from Türkiye, State Parties can favor responsible practices and initiate returns without bilateral agreements in place, as well. It is worth

---

87 See the Resolution: United Nations Security Council, "The Situation between Iraq and Kuwait," S/RES/1483, 22 May 2003, <http://unscr.com/en/resolutions/doc/1483>.

88 United Nations Security Council, "The Situation between Iraq and Kuwait."

89 Republic of Türkiye Ministry of Culture and Tourism, Counsellor's Office of Press and Public Relations, "Two Cultural Properties."

stressing again that Türkiye voluntarily took action on the above-explained processes with both China and Iraq before receiving any formal appeals from these source countries. A substantial piece of evidence from the plundered country, whose archaeological/ethnographic materials are in jeopardy, can serve as a catalyst for a dialogue and lead to eventual repatriation.

Through these steps, Türkiye, as a long-suffering state of cultural looting, demonstrates goodwill and reinforces a broader repatriation discourse in the hope of encouraging states (and also private institutions) to favor agreements that strengthen the fight against the illicit trafficking of cultural property. In the end, the successful repatriations to China and Iraq also set a precedent for future returns and hopefully act as a deterrent for the illicit market on a multi-regional scale.

Yabancı Kökenli Kültür Varlıklarının İadesinde Türkiye'nin İyi Niyeti ve Tutarlı Yaklaşımı: Çin ve Irak Örnek Vakaları Levent Tökün ve İpek Bayraktar¹

Makale geliş: 8 Haziran 2023

Makale kabul: 8 Eylül 2023

<https://doi.org/10.54930/TARE.2023.32054>

Özet

Kültürel varlıkların korunması ile ilgili birçok ulusal ve uluslararası yasal çerçeve vardır. Ancak, devletlerin kültürel varlıkları korumak için yasalar çıkarmasına, çok taraflı sözleşmeleri onaylamasına ve ikili anlaşmaları kabul etmesine rağmen, kültürel varlıkların yasa dışı ticareti hala devam eden bir sorundur. Herhangi bir kültür varlığının iadesi çok katmanlı bir süreçtir ki bir devletin yerinden edilmiş kültürel varlıklara yönelik politikasının da bu nesnelerin uluslararası ölçekte korunmasını sağlamak için tutarlı ve iyi niyete dayalı olması kritik öneme sahiptir.

Bu makale, Türkiye'nin yabancı kültür varlıklarını kaynak ülkesine iade etmedeki iyi niyetini ve tutarlılığını incelemektedir. Bu çerçevede, Türkiye'nin 1970 UNESCO Sözleşmesi ilkelerini ve buna göre yapılan ikili anlaşmaları nasıl uyguladığını değerlendirmek için iki iade vakası iyi niyet ve tutarlılık ilkelerine dayalı olarak incelenmektedir. İlk örnek, geri dönüşün ikili bir anlaşmaya dayalı olduğu Türkiye Cumhuriyeti ve Çin Halk Cumhuriyeti arasındayken, ikinci vaka, diplomatik ilişkilere dayalı olarak iadenin gerçekleştiği Türkiye Cumhuriyeti ve Irak Cumhuriyeti arasındadır.

Anahtar Kelimeler

Eser iadesi, Eser kaçakçılığı, İyi niyet, Kültür varlığı, Kültürel diplomasi

Giriş

Geçmişimizin kadim mozaiklerde, lahitlerde ve resimlerde kendine yer bulan izleri bizleri her zaman büyülemiştir. Bu somut eserler; toplulukların ve ulusların kendi kültürel kimlikleri ile toplumsal belleklerini şekillendirmesine yardımcı olur. Sahip oldukları bu önemden dolayı kültür varlıkları, ne yazık ki tarih boyunca yağmalanmış, kasıtlı olarak hedef alınmış,² kaçak-

¹ Levent TÖKÜN, Koç Üniversitesi Vehbi Koç Ankara Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi (VEKAM), Ankara, Türkiye, ORCID: 0000-0002-1610-1661, leventtokun94@gmail.com.

İpek BAYRAKTAR, Universidad Internacional de Catalunya, Barcelona, İspanya, ORCID: 0000-0001-8736-5640, ipek.indint@gmail.com.

² Hedef alınmış kültürel miras alan örnekleri ve ilgili detaylı bilgi için bkz. Karen J. Detling, "Eternal Silence: The Destruction of Cultural Property in Yugoslavia," *Maryland Journal of International Law* 17, no. 1 (1993): 66-68, <http://digitalcommons.law.umaryland.edu/mjil/vol17/iss1/5>.

çılığa maruz kalmış ve yasa dışı olarak satılmıştır. Bu nedenle, kültür varlıklarına verilen zarar, yakın zamanın bir konusu değildir. Kültür varlıklarının iade süreci ise, çoğu zaman geçmişteki haksızlıkların telâfisi olarak görülmekte olup tarihteki birkaç tutarsız örneğe karşın gelişmeye ve alışılabilir düzene zorlamaya devam etmektedir.³

Günümüzde devletler, kurumlar ve topluluklar arasında artan diyaloglar, kültür varlıkları konusundaki tartışmalara yeni bakış açıları kazandırmaktadır. Bu sayede kültür varlıklarının iadesi, geçmişteki hataları telâfi etmek ve eserlerin yanlış yönetimini ele almak adına daha da yaygınlaşmakta ve önem kazanmaktadır. Bununla birlikte, iade sürecindeki pürüzler henüz giderilememiştir. Uluslararası alanda kültür varlıklarının korunmasına yönelik çabalar 20. yüzyılın ortasından önce başlasa da, 1899⁴ ve 1907⁵ tarihli Lahey Sözleşmeleri gibi, sanat eseri ve tarihi eser piyasasının çok boyutlu dinamikleri, özellikle Dünya Savaşları sonrasında, yeni kurallar ve yönetmeliklere ek olarak kültürel mirası koruma bilincinin artmasıyla birlikte değişime uğramıştır.

İki Dünya Savaşı'nın getirdiği telafisi mümkün olmayan yıkımın ardından, kültür varlıklarının evrensel değerini vurgulamak amacıyla 1954 *Lahey Silahlı Bir Çatışma Halinde Kültür Mallarının Korunmasına Dair Sözleşme*⁶ (1954 Sözleşmesi) imzalanmıştır. Bu sözleşme, silahlı çatışma zamanlarında kültür varlıklarının yasa dışı kaçakçılığına karşı mücadeleyi ayrıntılı şekilde ele alan *1954 Sözleşmesi'nin Birinci Protokolü*⁷ ile hızla yürürlüğe girmiştir. 1999 yılında İkinci Protokol,⁸ 1954 Sözleşmesi'ndeki yaptırımları daha da sıkılaştırmış ve sözleşmede bahsi geçen koruma yöntemlerini açıklığa kavuşturmuştur. Ayrıca, daha önce 1954 Sözleşmesi'nde yer verilen "genel koruma" ve "özel koruma" tanımlarına ek olarak, "insanlık için büyük öneme" sahip kültür varlıkları için "daha fazla koruma" kategorisini tanıtmıştır.⁹ Birinci Protokol'den farklı olarak, İkinci Protokol'ün uygulanma biçiminde kişisel ceza ehliyetinden de bahsedilmiştir.¹⁰ Böylece bu iki protokol, savaş zamanında kültür varlıklarının korunması için uluslararası mevzuatın temel bir parçası hâline gelmiştir.

Ancak kültür varlıklarının yerlerinden edilme tehdidi sadece silahlı çatışma dönemlerine özgü bir durum değildir. Bu nedenle, 1970 yılında, kültürel mirası barış döneminde de korumanın yanı sıra sanat eseri ve tarihi eser piyasasında güvenilir uygulamaları destekleme amacı güden yeni bir çok taraflı anlaşma, uluslararası sahnede yerini almıştır. Bu, daha çok 1970 Sözleşmesi olarak bilinen, *Kültür Mirasını Korumak Amacıyla Kültür Varlıklarının Kanunsuz İthalı, İhracı ve*

3 Detaylı bilgi ve örnekler için bkz. Ivan Lindsay, *History of Loot and Stolen Art from Antiquity until the Present Day* (London: Unicorn Press, 2014).

4 ICRC Database, Treaties, States Parties and Commentaries. "Convention (II) with Respect to the Laws and Customs of War on Land and its Annex: Regulations concerning the Laws and Customs of War on Land," Lahey, 29 Temmuz 1899, <https://ihl-databases.icrc.org/ihl/INTRO/150>.

5 ICRC Database, Treaties, States Parties and Commentaries, "Convention (IV) Respecting the Laws and Customs of War on Land and Its Annex: Regulations Concerning the Laws and Customs of War on Land," Lahey, 18 Ekim 1907, <https://ihl-databases.icrc.org/ihl/INTRO/195>.

6 Sözleşme için bkz. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO), "1954 Convention for the Protection of Cultural Property in the Event of Armed Conflict with Regulations for the Execution of the Convention," 14 Mayıs 1954, https://en.unesco.org/sites/default/files/1954_Convention_EN_2020.pdf.

7 "UNESCO, "Protocol to the Convention for the Protection of Cultural Property in the Event of Armed Conflict," 14 Mayıs 1954, https://en.unesco.org/sites/default/files/1954_Protocol_EN_2020.pdf.

8 UNESCO, "Second Protocol to the Hague Convention of 1954 for the Protection of Cultural Property in the Event of Armed Conflict," 26 Mart 1999, http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=15207&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html.

9 UNESCO, "Second Protocol," 3. Bölüm.

10 UNESCO, "Second Protocol," 4. Bölüm.

Mülkiyet Transferinin Önlenmesi ve Yasaklanması için Alınacak Tedbirlerle ilgili Sözleşme'dir.¹¹ Sözleşme, yerinden edilen veya zarar gören kültür varlıklarıyla ilgili en iyi uygulamaları anlama, tartışma ve geliştirme yollarıyla ilişkili bir dizi hüküm içerir. Örneğin, 1970 Sözleşmesi'nin 2. maddesinde "...uluslararası iş birliği, ülkelerin kültür varlıklarını bu tür tehlikelere karşı korumalarının en etkili yollarından biridir." şeklinde bir ifadeye yer verilmiştir. Bu bağlamda Sözleşme, taraf devletlerden, ellerindeki tüm imkânlarla kültür varlıklarına yönelik yanlış uygulamalara karşı çıkmalarını ve "...zararları gerektiği şekilde karşılamalarını" talep eder.¹²

1970 Sözleşmesi'nin 9. maddesi de, sözleşmeye taraf devletlerin kültür varlıklarının yağma tehdidi altında olduğu durumların belirlenmesi ve gerekli önlemlerin alınması için uluslararası çalışmaların gerekliliğini ve önemini¹³ vurgular.¹⁴ Ek olarak 15. madde, taraf devletlerce Sözleşme yürürlüğe girmeden önce imzalanmış olsalar dahi, ülkeler arasında özel anlaşmalar yapılmasını destekler.¹⁵ Yukarıda ayrıntılı bilgisi verilen maddelerle birlikte, *1970 Sözleşmesi'nin Uygulama Rehberi*¹⁶ de, bu tür sözleşmelerin uluslararası iş birliğini ve 1970 Sözleşmesi'nin 9. maddesinin uygulanmasını destekleyebileceğini göz önünde bulundurarak taraf devletleri ikili veya çok taraflı anlaşmalar imzalamaya teşvik eder.¹⁷

1970 Sözleşmesi, 143 taraf devletçe tüm dünyada tanınmasına karşın¹⁸ henüz yasal bir hükümden çok bir model olarak değerlendirilir. Sözleşme, tarafların kendi ulusal mevzuatları yoluyla ilkelerini uygulamalarına olanak tanıırken, uluslararası bir misyon ve vizyonu öne çıkarır.¹⁹ Bir başka deyişle, Sözleşme hukuken bağlayıcı olmasına rağmen, taraflar ulusal yasaları vasıtasıyla yürürlüğe koymadığı sürece kendiliğinden geçerli olamaz. Bu durum, Birleşmiş Milletler'e ait birçok diğer belgeyle de benzerlik gösterir. Ancak bununla ilgili bir kanuna tabi olmak da, kültür varlıklarının yasa dışı ticaretini önlemek için yeterli olmaz. Dolayısıyla, taraf devletlerin iyi niyeti ve tutarlı politikalarının, kültürel mirası korumada kritik öneme sahip olduğu ortaya çıkmaktadır.

Sonuç olarak, 1970 Sözleşmesi'ne paralel bir şekilde, 1995 yılında Çalınan ya da Yasa Dışı Olarak İhraç Edilen Kültürel Objelerle İlgili 1995 UNIDROIT²⁰ *Sözleşmesi* (1995 UNIDROIT Sözleşmesi), kültürel varlıkların geri kazanılması için yasal araçları uyumlu hâle getirme

11 UNESCO, "Convention on the Means of Prohibiting and Preventing the Illicit Import, Export and Transport of Ownership of Cultural Property," 14 Kasım 1970, http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=13039&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html. <https://en.unesco.org/about-us/legal-affairs/convention-means-prohibiting-and-preventing-illicit-import-export-and>.

12 UNESCO, "Convention on the Means of Prohibiting," Madde 2.

13 Bu tedbirler, belirli malzemelerin ihracat ve/veya ithalatının kontrolünü içerebilir.

14 UNESCO, "Convention on the Means of Prohibiting," Madde 9.

15 UNESCO, "Convention on the Means of Prohibiting," Madde 15.

16 UNESCO, "Operational Guidelines for the Implementation of the Convention on the Means of Prohibiting and Preventing the Illicit Import, Export and Transfer of Ownership of Cultural Property," 1970, https://en.unesco.org/sites/default/files/operational_guidelines_en_final_final_1.pdf.

17 UNESCO, "Operational Guidelines," Paragraf 112-14.

18 Taraf Devletler Listesi için bkz. UNESCO, "States Parties to the Convention on the Means of Prohibiting and Preventing the Illicit Import, Export and Transfer of Ownership of Cultural Property," 2023, <https://www.unesco.org/en/legal-affairs/convention-means-prohibiting-and-preventing-illicit-import-export-and-transfer-ownership-cultural#item-2>.

19 Katarzyna Januszkiewicz, "Retroactivity in the 1970 UNESCO Convention: Cases of the United States and Australia," *Brooklyn Journal of International Law* 41, no. 1 (2015): 342, <https://brooklynworks.brooklaw.edu/bjil/vol41/iss1/7>; Referring to Matthew R. Hoffman, "Cultural Pragmatism: A New Approach to the International Movement of Antiquities," *Iowa Law Review* 95 (2010): 665-77, <https://heinonline.org/HOL/LandingPage?handle=hein.journals/ilr95&div=18&id=&page=>.

20 International Institute for the Unification of Private Law (UNIDROIT), "Convention on Stolen or Illegally Exported Cultural Objects," 24 Haziran 1995, <https://www.unidroit.org/instruments/cultural-property/1995-convention>.

ve mevcut uluslararası çerçeveyi tamamlama amacıyla, hemen yürürlüğe girebilen bir anlaşma olarak kabul edilmiştir. Stepnowska'nın kısaca ifade ettiği üzere, 1995 UNIDROIT Sözleşmesi, çalınan veya yasa dışı yollarla yurt dışına çıkarılan kültür varlıklarının geri kazanılması için çok uluslu bir iş birliği yapısı oluşturmayı hedeflemiş ve bu çerçevede özel hukukla kamu hukukunu dengelemeyi amaçlamıştır.²¹ Böylece, 1995 UNIDROIT Sözleşmesi, ülkelerin daha sağlam bir zeminde iş birliği yapabilmelerini hedef olarak belirlemiştir. Yine de bu sözleşme, kabul aşamasında özellikle pazar ülkelerdeki sanat tüccarlarının lobi faaliyetleriyle ve çeşitli güçlüklerle karşı karşıya gelmiştir.²² Şu anda 54 taraf devleti bulunan²³ 1995 UNIDROIT Sözleşmesi, 1970 Sözleşmesi'nde tam olarak netleştirilmemiş bazı önemli konuları da ele alır. Örneğin, yasa dışı kazılar ve yasa dışı şekilde elde edilen eserlerin²⁴ durumunu daha net bir şekilde tanımlar ve “gerekli özeni gösterme” kavramını (bu kavram, 1970 Sözleşmesi'nde “adil tazminat” olarak geçer) açıklığa kavuşturur. Sözleşme, bunlara rağmen 1970 Sözleşmesi kadar tanınmamıştır.²⁵

1995 UNIDROIT Sözleşmesi'nin bir diğer özgün özelliği ise, iade taleplerinde zaman aşımı kavramını ortaya çıkarmasıdır. Bununla birlikte, 1995 UNIDROIT hükümlerinin geriye dönük olarak geçerli olacak nitelikte olmaması nedeniyle “...zaman aşımı hükümleri ancak devletler Sözleşme'ye taraf olduktan sonra yürürlük kazanacaktır.”²⁶ Bu niteliklerinden dolayı, 1995 UNIDROIT Sözleşmesi²⁷ ve 1970 Sözleşmesi,²⁸ tarihsel süreçteki sömürgecilik, savaşlar ve düzenli olarak yapılan yağmalar nedeniyle birçok ülkenin ve yerli topluluğun değerli kültürel eser ve anıtlarını kaybetmesine ilişkin net bir çözüm sunamamaktadır.²⁹ Bu sebeple, yeni getirilen zaman aşımı hükümleriyle de kapsanamayan iade vakalarını çözümlenmekte; bireylerin, kurumların ve devletlerin göstereceği iyi niyet büyük bir önem taşımaktadır.

Dünyanın önde gelen müze profesyonelleri ağı olan Uluslararası Müzeler Konseyi (ICOM) de kültür varlıklarının yasa dışı ticaretini çeşitli açılardan ele almaktadır. *ICOM Müzeler için Etik Kuralları* aracılığıyla, müzeler ve çalışanlarından, kökeni belirsiz objeleri satın almamasını ve sergilememesini talep eder, aynı zamanda yasa dışı yollarla el değiştiren kültür varlıklarının kaynak ülke veya kişilere iade edilmesini de teşvik eder.³⁰ Bu bağlamda, “gerekli özeni gösterme” ilkesi, bir eylem planı belirlemeden önce durumun tüm yönlerini araştırma süreci olarak tanımlanır. Özellikle, bir eserin kökenini ve geçmişini, satın almadan veya eseri kullanıma sunmadan önce, belirleme sürecinde gösterilmesi gereken dikkat ve özen vurgulanır.³¹ Bununla birlikte, ulusal ve

21 Julia Stepnowska, “Due Diligence and the Art Market: Assessing the Impact of the 1995 UNIDROIT Convention on Stolen or Illegally Exported Cultural Objects,” *Studia Iuridica Toruniensia* 22 (2019): 379, <https://doi.org/10.12775/SIT.2018.020>.

22 Brodie vd., “Why There is Still an Illicit Trade in Cultural Objects and What We Can Do About It,” *Journal of Field Archaeology* 47, no.2 (2022): 122, <https://doi.org/10.1080/00934690.2021.1996979>.

23 Taraf Devletler Listesi için bkz. UNIDROIT, “States Parties to the Convention on Stolen or Illegally Exported Cultural Objects,” 2023, <https://www.unidroit.org/instruments/cultural-property/1995-convention/status/>.

24 UNIDROIT, “Convention on Stolen,” Madde 3(2) ve 5(3).

25 UNIDROIT, “Convention on Stolen,” Madde 4.

26 Zsuzsanna Veres, “The Fight against Illicit Trafficking of Cultural Property: The 1970 UNESCO Convention and the 1995 UNIDROIT Convention,” *Santa Clara Journal International Law* 12, no. 2 (2014): 106, <https://digital-commons.law.scu.edu/scujil/vol12/iss2/4>.

27 UNIDROIT, “Convention on Stolen,” Madde 10.

28 UNESCO, “Convention on the Means of Prohibiting,” Madde 7.

29 Lyndel V. Prott, “UNESCO and UNIDROIT: A Partnership against Trafficking in Cultural Objects,” *Uniform Law Review* 1, no. 1 (Ocak 1996): 68, <https://doi.org/10.1093/ulr/1.1.59>.

30 International Council of Museums (ICOM), *Code of Ethics: ICOM Code of Ethics for Museums* (Paris: ICOM, 2017), Madde 2(3), 4(5) ve 6(2), <https://icom.museum/wp-content/uploads/2018/07/ICOM-code-En-web.pdf>.

31 ICOM International Observatory on Illicit Traffic in Cultural Goods, “Due Diligence/Good Faith,” erişim 20 Mayıs

uluslararası yetkililerin denetimde yetersiz kalması nedeniyle, “gerekli özeni gösterme” ilkesi henüz *iyi niyete* dayalı bir uygulama olmaya devam etmektedir.³² Bu nedenle, sorumlu bir şekilde koleksiyon oluşturma ve kültür varlıklarını iade etme sürecinde tarafların iyi niyeti önemli bir rol oynamaktadır. Sonuç olarak, çeşitli kaynakların yanı sıra normatif ve yasal belgeler, farklı hukuk sistemlerinin “gerekli özeni gösterme” ve “uyum” kavramlarına dair farklı tanımları olmasından dolayı, iyi niyetle ilerlemeyi önermekte veya bazen zorunlu kılmaktadır. Bu durum, ülkelerarası davalarda sorunlara yol açabildiğinden, “gerekli özeni gösterme” prensipleri uluslararası anlaşmaların uygulanması konuşulurken uyumlu ve somut bir şekilde ifade edilmelidir.³³

Bu çerçevede, Türkiye, kültürel mirasın korunması konusunda tutarlılık içerisinde iyi niyet göstermekte ve 1970 Sözleşmesi'nin 2., 9. ve 15. maddeleri başta olmak üzere ilgili uluslararası belgelerde belirtilen ilkelere bağlı kalmakta, aynı zamanda *1970 Sözleşmesi'nin Uygulama Rehberi*'ne de uygun hareket etmektedir. Kaynakların tahsis edilmesi (hem insani hem finansal), gerekli araştırmaların yürütülmesi ve çeşitli taraflarla ikili/çok taraflı anlaşmalar imzalanması yoluyla kültürel iş birliğine yatırım yapan Türkiye, bu sayede, kendisinininkiler de dâhil olmak üzere, yasa dışı yollarla yerlerinden edilmiş kültür varlıklarının kaynak ülkelerine iadesini sağlayabilmektedir.

Türkiye'nin İade Sorumluluğunu Üstlenmesi

“Tarihi eserlerin asıl koruyucuları, tarihi ve milli abidelerin gerçek sahibi olan halktır.”
Mustafa Kemal Atatürk³⁴

Türkiye Cumhuriyeti, 1954 Sözleşmesi ve İlk Protokolü'nü 1965 yılında imzaladı.³⁵ Ardından, 1981 yılında 1970 Sözleşmesi'ni imzaladı.³⁶ Daha sonra, 1970 Sözleşmesi'nde de desteklendiği üzere, 1998 yılında Özbekistan ile kültürel mirasın korunmasına yönelik, *“Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Özbekistan Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Kültürel Varlıkların Kaçakçılığının Önlenmesi ve İadesinin Sağlanması Konusunda Karşılıklı Yardım Anlaşması”* adlı ilk iki taraflı anlaşmasına imza attı.³⁷ Sonraki yıllarda, iade konularını da içeren, kültürel mirasın yasa dışı

2023, <https://www.obs-traffic.museum/duel-diligence-good-faith>.

32 ICOM International Observatory on Illicit Traffic in Cultural Goods, “Due Diligence/Good Faith,” vurgular yazarlar tarafından eklenmiştir.

33 Stepnowska, “Due Diligence,” 377–92.

34 James F. Goode, *Negotiating for the Past: Archaeology, Nationalism, and Diplomacy in the Middle East, 1919–1941* (Austin: University of Texas Press, 2007), 54.

35 1954 Sözleşmesi'ne Taraf Devletler Listesi için bkz. UNESCO, “States Parties to the Convention for the Protection of Cultural Property in the Event of Armed Conflict with Regulations for the Execution of the Convention,” 2023, <https://www.unesco.org/en/legal-affairs/convention-protection-cultural-property-event-armed-conflict-regulations-execution-convention?hub=66535#item-4>, İlk Protokol'e Taraf Devletler Listesi için bkz. UNESCO, “States Parties to the Protocol to the Convention for the Protection of Cultural Property in the Event of Armed Conflict,” 2023, <https://www.unesco.org/en/legal-affairs/protocol-convention-protection-cultural-property-event-armed-conflict?hub=66535#item-4>.

36 Taraf Devletler Listesi için bkz. UNESCO, “States Parties to the Convention on the Means of Prohibiting,” 2023, <https://www.unesco.org/en/legal-affairs/convention-means-prohibiting-and-preventing-illicit-import-export-and-transfer-ownership-cultural#item-2>. Türkiye'nin 1995 UNIDROIT Sözleşmesi'ni ve 1954 Sözleşmesi'nin İkinci Protokolü'nü Temmuz 2023 itibarıyla imzalamadığı unutulmamalıdır.

37 “Agreement Between the Government of the Republic of Turkey and the Government of the Republic of Uzbekistan on Mutual Assistance in Preventing the Smuggling of Cultural Values and Securing Their Return,” 22 Temmuz 1998, Resmi Gazete No. 23410, <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/23410.pdf>.

ticaretine karşı toplu mücadeleyi güçlendirmek amacıyla benzer iki taraflı anlaşmaları imzaladı. Bunun sonucunda, şu ana kadar Türkiye, kaynak ülke, geçiş ülkesi ve hedef/pazar ülkeleriyle iş birliği içinde, kültürel mirasın korunmasına yönelik 12 adet iki taraflı anlaşma imzalamıştır.³⁸

Genel olarak, ağırlıklı şekilde kaynak ülkelerden yasa dışı yöntemlerle çıkarılan ve/veya taşınan kaçak kültür varlıkları, Arjantin, Hong Kong veya İsviçre gibi geçiş ülkeleri üzerinden, hedef/pazar ülkelerindeki alıcılara ulaşır.³⁹ Yasa dışı sanat eseri ve tarihi eser pazarı kaynak ülkelerden başlar ve geçiş ülkeleri, geçici depo ve/veya taşıma merkezleri olarak kullanılır. Sonunda, kaçak yollarla taşınan objeler, çoğunlukla Avrupa ve Kuzey Amerika ülkelerinde bulunan hedef pazarlara varır. Bununla birlikte, giderek zenginleşen Çin gibi ülkeler, kültür varlıklarının küresel ticaretinde hem kaynak ülkeler hem de pazar ülkeleri olarak kabul edilebilir.⁴⁰

Art Market 2023 raporunda yer alan Finansal Değere Göre Küresel Sanat Piyasasındaki Pay Grafiklerine göre, Amerika Birleşik Devletleri (ABD), küresel sanat piyasasının %45'ini tekeline bulundurmaktadır.⁴¹ Türkiye, 2021 yılının başında ABD ile Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Amerika Birleşik Devletleri Hükümeti Arasında Türkiye'ye Ait Arkeolojik ve Etnolojik Kategorideki Eserlere Yönelik İthalat Kısıtlaması Getirilmesine İlişkin Mutabakat Zaptı adlı iki taraflı bir anlaşma imzalamıştır.⁴² Böylece, küresel sanat piyasasının en büyük hissedarı olan ABD, Türk kültür varlıklarının belirli kategorilerine ithalat kısıtlamaları getirme izni veren bir anlaşmaya taraf olmuştur. Bu anlaşma, kültürel eserlerin Türkiye'den yasa dışı olarak taşınmasını caydırmayı amaçlarken Amerikan yetkililerine Türkiye'den kaçak yollarla taşınan varlıkları geri gönderme imkânı tanımakta, ayrıca Amerikan ve Türk kurumları arasında kültürel iş birliğini teşvik etmektedir.⁴³

Türkiye'nin kültürel mirası koruma konusunda oluşturduğu bir başka önemli iş birliği ise en son ikili anlaşmalarından biri olan ve 15 Kasım 2022'de İsviçre ile imzaladığı *Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ve İsviçre Federal Konseyi Arasında Arkeolojik Kültür Varlıklarının Yasa Dışı İthalat ve Transit Geçişinin Önlenmesi ile İadesine İlişkin Anlaşma*'dır.⁴⁴ İsviçre'nin küresel sanat

38 T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Basın ve Halkla İlişkiler Müşavirliği, "Kültür ve Turizm Bakanlığının 2023 Bütçesi TBMM Plan ve Bütçe Komisyonunda," 17 Kasım 2022, <https://basin.ktb.gov.tr/TR-332138/kultur-ve-turizm-bakanliginin-2023-butcesi-tbmm-plan-ve-butce-komisyonunda.html>.

39 Morag M. Kersel, "From the Ground to the Buyer: A Market Analysis of the Trade in Illegal Antiquities," *Archaeology, Cultural Heritage and the Antiquities Trade* içinde, der. Neil Brodie vd. (Gainesville: University Press of Florida, 2006), 189.

40 European Commission, *Commission Staff Working Document Impact Assessment: Accompanying the Document Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council on the Import of Cultural Goods* (Brussels: European Commission, 2017), 12, https://ec.europa.eu/taxation_customs/system/files/2017-07/cultural_goods_impact_assessment_en.pdf.

41 Clare McAndrew, *The Art Market 2023* (Basel: Art Basel and UBS, 2023), 27, <https://theartmarket.artbasel.com/download/The-Art-Basel-and-UBS-Art-Market-Report-2023.pdf>.

42 İlgili Mutabakat Zaptı için bkz. "Memorandum of Understanding Between the Government of the United States of America and the Government of the Republic of Turkey Concerning the Imposition of Import Restrictions on the Categories of Archaeological and Ethnological Material of Turkey," 5 Mart 2021, Resmi Gazete No. 31414, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2021/03/20210305-13.pdf>.

43 Media Center of the Bureau of Educational and Cultural Affairs, U.S. Department of State, "United States and Turkey Work Together to Protect Cultural Heritage," 19 Ocak 2021, <https://eca.state.gov/highlight/united-states-and-turkey-work-together-protect-cultural-heritage>.

44 T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Basın ve Halkla İlişkiler Müşavirliği, "Türkiye ve İsviçre Arkeolojik Kültür Varlıklarının İadesine İlişkin Anlaşma İmzaladı," 15 Kasım 2022, <https://basin.ktb.gov.tr/TR-332077/turkiye-ve-ivice-arkeolojik-kultur-varliklarinin-iadesine-iliskin-anlasma-imzaladi.html>. İlgili Anlaşma için bkz. "Agreement Between the Government of Republic of Türkiye and the Swiss Federal Council on Preventing the Illicit Import and Transit and the Repatriation of Archaeological Cultural Property," 24 Mart 2023, Resmi Gazete No. 32142, <https://>

piyasasındaki %2'lik payı ABD'nin payının yanında önemsiz gibi gözükse de⁴⁵ son 40 yılda İsviçre'den Türkiye'ye iade edilen 417 kültür varlığı göz önünde bulundurulduğunda,⁴⁶ bu iki taraflı anlaşma, her iki ülkenin de kültürel mirasının korunması için önemli bir adımdır. Anlaşma, sadece müzakereleri geliştirmekle kalmayıp tarafların iadelere ayırdığı zamanı ve maddi kaynakları azaltmasına da yardımcı olacaktır.

Yukarıda belirtilen %2'lik paya ek olarak, İsviçre'nin küresel sanat piyasasındaki rolünde hesaplanmayan yönler de mevcuttur. Örneğin, İsviçre serbest ticaret bölgeleri, 2013 itibarıyla yaklaşık 1,2 milyon tarihi eseri barındırmıştır.⁴⁷ Bu bölgeler müşterilerine gizlilik taahhüdü sunduklarından çoğunlukla gözlerden uzakta, büyük sanat koleksiyonlarına ev sahipliği yapmaktadır. Kısacası, serbest ticaret bölgelerinin “serbestliği”, gümrük vergilerinin alınmamasından ve bazı denetimlere tabii olunmamasından kaynaklanır.⁴⁸ Söz konusu sistem, kayıtlı işletmelerin yanı sıra sanat tüccarlarının da ilgisini çekmekte ve yasa dışı yollarla taşınan kültür varlıklarını karaborsada yeniden satma fırsatı doğana kadar saklama olanağı sunmaktadır.⁴⁹ Ayrıca, genellikle çalkantılı bir geçmişe sahip olan eserlerin “İsviçreli bir beyefendinin koleksiyonundan” gibi ifadelerle tanıtılması da, İsviçre'nin bu ticaretteki aktif rolünü gözler önüne sermektedir.⁵⁰

Bununla birlikte, İsviçre, kültür varlıklarının yasa dışı ticaretiyle mücadelede proaktif adımlar da atmaktadır. 2015 yılında İsviçre Gümrük Kanunu'nda yapılan değişiklik bunlardan biridir. Bu değişiklik, kara para aklamanın önüne geçilmesiyle ilgili daha kapsamlı bir strateji sunmuş ve serbest ticaret bölgelerinin şeffaflığını artırmıştır. Bu kapsamda, gümrük yetkililerine belirli bir süre içinde serbest ticaret alanlarındaki envanterle ilgili rapor sunma zorunluluğu getirilmiştir.⁵¹ Türkiye ile imzalanan iki taraflı anlaşma gibi adımlar da önemli ilerlemeler olarak değerlendirilmektedir.

Bu bağlamda, altı zorlu yılın ardından 2017 yılında Türkiye lehine sonuçlanan *Herakles Lahdi* davasında tanık olunan uzun ve yüksek maliyetli iade sürecinin yaşanması artık daha az muhtemeldir.⁵² Lahdin, 2010 yılında Cenevre Serbest Limanı'nda bir gümrük memurunun envanter kontrolü sırasında keşfedildiği de hatırlanmalıdır.⁵³ Dolayısıyla, pazar ülkeleriyle (ve diğerleriyle) iki taraflı anlaşmalar imzalamak, kültürel mirasın yasa dışı ticaretine karşı mücadelede önemlidir. Bu şekilde, daha önce sözü geçen uluslararası belgelerde ve özellikle 1970 Sözleş-

www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2023/03/20230324-1.pdf.

45 McAndrew, “The Art Market,” 27.

46 Yurtdışından iade edilen eserlerin listesi için bkz. T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü, “Yurt Dışından İadesi Sağlanan Eserler,” erişim 20 Mayıs 2023, <https://kvmgm.ktb.gov.tr/TR-44470/yurt-disindan-iadesi-saglanan-eserler.html>.

47 Intergovernmental Committee for Promoting the Return of Cultural Property (ICPRCP), *Free Ports and Risks of Illicit Trafficking of Cultural Property: Intergovernmental Committee for Promoting the Return of Cultural Property to Its Countries of Origin or Its Restitution in Case of Illicit Appropriation* (Paris: ICPRCP, 2016), 2, <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000372793>.

48 ICPRCP, *Free Ports and Risks*.

49 Katie L Steiner, “Dealing with Laundering in the Swiss Art Market: New Legislation and Its Threat to Honest Traders,” *Case Western Reserve Journal of International Law* 49, no. 1 (2017): 360–64, <https://scholarlycommons.law.case.edu/jil/vol49/iss1/21>.

50 Kersel, “From the Ground,” 193; Christine Alder ve Kenneth Polk, “Stopping This Awful Business: The Illicit Traffic in Antiquities Examined as a Criminal Market,” *Art Antiquity and Law* 7, no. 1 (Mart 2002): 39, <https://heinonline.org/HOL/LandingPage?handle=hein.journals/artniqul7&div=6&id=&page=>.

51 ICPRCP, *Free Ports and Risks*, 5; Steiner, “Dealing with Laundering,” 364–68.

52 İpek Bayraktar ve Levent Tökün, “Two Case Studies: Turkey's Approach to Cultural Property Repatriations,” *Advances in Cultural Heritage Studies: Year 2020; Contributions of the European Students' Association for Cultural Heritage* içinde, der. Alexandra de Carvalho Antunes, Grigor Angjeliu ve Mariagrazia Bellanova (Oeiras: Mazu Press, 2020), 276, https://www.esach.org/uploads/1/3/3/0/133018122/ebook_advances_2020_mazupress_.pdf.

53 Bayraktar ve Tökün, “Two Case Studies.”

mesi'nde de dile getirildiği gibi, arkeolojik ve etnografik eserlerin ticareti daha açık bir şekilde düzenlenebilir ve eserlerin iade süreçlerindeki sorunlar azaltılabilir.

Bu çerçevede Türkiye Cumhuriyeti, Anadolu'dan çıkarılan eserlerin iadesi için çalışmalarını aktif ve tutarlı bir şekilde sürdürmektedir. 2000'li yılların başından günümüze kadar Anadolu'nun farklı kültürleri ve dönemlerine ait 15.500'ü aşkın iadesi sağlanan eser de bu başarının altını çizmektedir.⁵⁴ İyi niyetli ve tutarlı yaklaşım sadece Anadolu kökenli eserlerle sınırlı olmayarak, aynı zamanda diğer ülkelerle iş birliği teşvik edilmekte ve farklı ülkelerin kültürel mirasının önemine saygı duyulması da vurgulanmaktadır. 2019 yılında Çin kökenli arkeolojik eserlerin iade töreni sırasında Türkiye Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Bakanı'nın belirttiği gibi, "Her eser kendi vatanında, ait olduğu yerde güzel, orada anlamlıdır."⁵⁵ Bakan, bunun Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın (KTB) ve dolayısıyla Türkiye Cumhuriyeti'nin de genel felsefesi olduğunu vurgulamıştır.⁵⁶

Türk hukukuna göre, kültür varlıklarının (ve doğal varlıkların) ihracı, 2863 sayılı *Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu*'nun 32. maddesi uyarınca yasaklanmıştır: "Yurt içinde korunması gerekli taşınır kültür ve tabiat varlıkları yurt dışına çıkarılamaz."⁵⁷ Bununla birlikte, bu madde, Türkiye kökenli olmadıklarından, yabancı kültür varlıklarını kapsamamaktadır. Bu tür durumlarda, eserlerin iade süreci kaynak ülkenin iç hukuku, 1970 Sözleşmesi ve Sözleşme hükümlerine paralel olarak imzalanan birçok iki taraflı anlaşma göz önünde bulundurularak gerçekleştirir. Ayrıca, çelişkili durumlarda Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 90. maddesi geçerli olur: "Usulüne göre yürürlüğe konulmuş temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası andlaşmalarla kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi nedeniyle çıkabilecek uyuşmazlıklarda milletlerarası andlaşma hükümleri esas alınır."⁵⁸ Böylece Türkiye, yabancı kültür varlıklarının herhangi bir yasal engelle karşılaşmadan kendi ülkelerine iade edilebilmesini sağlamaktadır.

Ek olarak, kültür varlıklarının ithalatıyla ilgili, 2863 sayılı yasanın 33. maddesinde "Yurt dışından kültür varlığı getirmek serbesttir." hükmü yer almaktadır.⁵⁹ Bununla birlikte, *Korunması Gerekli Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıklarının Tespit ve Tescili Hakkında Yönetmelik*, ithal edilen koleksiyonların kaynak ülke ve ihracat sertifikaları ile birlikte KTB'ye beyan edilmesini zorunlu kılar.⁶⁰ Bakanlık, Türkiye kökenli olmayan herhangi bir kültür varlığı için uluslararası

54 Yurtdışından iade edilen eserlerin listesi için bkz. T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü, "Yurt Dışından İadesi Sağlanan Eserler."

55 T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Basın ve Halkla İlişkiler Müşavirliği, "Çin'in Türkiye'deki İki Kültür Varlığı Düzenlenen Törenle İade Edildi," 25 Kasım 2019, <https://basin.ktb.gov.tr/TR-248642/cin39in-turkiye39deki-iki-kultur-varligi-duzenlenen-torenl-e-ade-edildi.html>.

56 Benzer bir slogan olan "Tarih ait olduğu yerde güzeldir" ilk olarak ünlü Türk gazeteci Özgen Acar tarafından Türkiye'nin çalınan/yasadışı yollarla ihraç edilen kültür varlıklarına adanmış yayınlarında birkaç yıl boyunca kullanılmıştır. Daha sonra Kültür ve Turizm Bakanlığı (ve diğerleri) tarafından iade taleplerinde kullanılmak üzere benimsenmiş ve değiştirilmiştir. Slogan hakkında daha fazla bilgi için bkz. Kathleen Price, "Who Owns the Past - Turkey's Role in the Loss and Repatriation of Antiquities," *International Journal of Legal Information* 38, no. 2 (2010): 201-13. Bu felsefenin Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından daha önce yapılan ayrıntılı bir açıklaması için bkz. T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Basın ve Halkla İlişkiler Müşavirliği, "Bakan Ersoy: 'Her Eserin Doğduğu Yerde Korunması Esas Olmalıdır,'" 25 Ocak 2019,

<https://basin.ktb.gov.tr/TR-227510/bakan-ersoy-her-eserin-dogdugu-yerde-korunmasi-esas-olmalidir.html>.

57 TBMM, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu: 2863, Resmi Gazete. 18113, 23 Temmuz 1983, Madde 32, <https://kvmgm.ktb.gov.tr/TR-43249/law-on-the-conservation-of-cultural-and-natural-property-2863.html>.

Devlet tarafından izin verilen geçici sergiler ve Türkiye'de bulunan ve daha önce beyan edilmiş yabancı kökenli kültür varlıklarını beraberlerinde getiren diplomatik temsilcilik mensupları hariç.

58 T.C. Anayasa Mahkemesi, 1982, Madde 90, https://www.anayasa.gov.tr/media/7258/anayasa_eng.pdf.

59 TBMM, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu: 2863, Madde 33.

60 "Korunması Gerekli Taşınır Kültür ve Tabiat Varlıkları Koleksiyonculuğu ve Denetimi Hakkında Yönetmelik," 23 Mart 2010, Resmi Gazete No. 27530, 13. Madde, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2010/03/20100323-3.htm>.

anlaşmaların ve kaynak ülkesinin ulusal mevzuatının geçerli olabileceğini, bu nedenle bu varlıkların gümrükte bildirilmesi gerektiğini de belirtir.⁶¹ Dolayısıyla, bu tür denetimler, gerektiğinde yabancı kökenli kültürel eserlerin iadesini mümkün kılar. Böylece Türkiye, yabancı ülkelerin eserlerinin doğrudan iade edilmesine proaktif olarak izin vererek, kültürel eserlerin yasa dışı ticaretine karşı mücadeledeki iyi niyetini ve tutarlı tavrını göstermektedir.

Türkiye'nin Anadolu kökenli eserlerin iadesi konusundaki ısrarlı yaklaşımları uluslararası alanda bilinmektedir.⁶² Bununla birlikte, bu makale, iyi niyet göstergesi ve kültürel diplomasi bağlamında Türkiye'den başka bir devlete gerçekleştirilen en erken kültür varlığı iadelerinden bazılarını, eğer en erkenleri değilse, incelediğinden alanında öncü bir çalışmadır. Bu çalışmada seçilen örneklerin dışında, ilerleyen yıllarda başka eserler de kaynak ülkelerine iade edilmiştir. Örneğin, 2022'de bir obje Kazakistan'a,⁶³ dört obje Mısır'a⁶⁴ ve ek altı obje daha Irak'a⁶⁵ gönderilmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti ve Çin Halk Cumhuriyeti: İki Arkeolojik Eserin İadesi

İlk iade vakası, Çin'e ait iki adet arkeolojik objeyi içermektedir. 1000 yıldan daha eski olan iki eserden birinin, Tang Hanedanı'na (MS 618–907) ait bir duvar resmi, diğerinin ise geç dönem Kuzey Hanedanları (MS 386–581) ile Sui Hanedanı (MS 581–618) arasındaki bir döneme tarihlenen bir terakota heykelcik olduğu bilinmektedir. Çin kökenli bu kültürel varlıklar, Türkiye'de bulunmalarına rağmen, yurt dışına çıkması yasak olan eserler arasında listelenmiştir (Fig. 1).⁶⁶

Söz konusu eserler, daha önce Çinli ve Türk yetkililerce bilinmiyordu. Eserler Fethiye'de yaşayan yabancı uyruklu bir kişinin elindeydi. Bu kişinin vefatından sonra, vârisi, eserlerin vandaşı olduğu Birleşik Krallık'a taşınmasının yasal olup olmadığını öğrenmek adına yerel müzeye başvurdu. Türkiye'de yapılan ön incelemenin ardından, KTB, Türkiye Dışişleri Bakanlığı aracılığıyla Çinli yetkililere başvurarak eserler hakkında ayrıntılı bilgi istedi. Bunun sonucunda, Çinli yetkililer söz konusu eserlerin iadesine dair taleplerini ilettiler. Ardından KTB, eserleri elinde bulunduran kişiden, eserleri geçici olarak korunmalarını ve sonrasında Çin'e iade edilmeleri amacıyla Fethiye Müzesi'ne teslim etmesini istedi.⁶⁷

Türkiye Kültür ve Turizm Bakanı Sn. Ersoy, eserleri iade eden kişinin isminin gizli kalmasını istediğini çünkü ilgili kişinin sürecin başından sonuna dek hep iyi niyetle hareket edip,

61 T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü, "Sıkça Sorulan Sorular," erişim 1 Mayıs 2023, <https://kvmgm.ktb.gov.tr/TR-63359/sikca-sorulan-sorular.html>.

62 İlgili makaleler için bkz. Sharon Waxma, *Loot: The Battle over the Stolen Treasures of the Ancient World* (New York: Times Books, 2008), 135–54; Kevin D. Collado, "A Step Back for Turkey, Two Steps Forward in the Repatriation Efforts of Its Cultural Property," *Case Western Reserve Journal of Law, Technology & the Internet* 5 (2014): 1–24; Ece Velioglu, Alessandro Chechi, and Marc-André Renold, "Case Orpheus Mosaic: Turkey and Dallas Museum of Art," Platform ArThemis, Art Law Centre, University of Geneva, Mayıs 2013, <https://plone.unige.ch/art-adr/cases-affaires/orpheus-mosaic-2013-turkey-and-dallas-museum-of-art/case-note-2013-orpheus-mosaic>

63 Ayrıntılı bilgi için bkz. Yahya Coşkun, Twitter, 31 May 2022, erişim 10 Ağustos 2023, <https://twitter.com/myahyacokun/status/1509490540752130055?s=20>.

64 Ayrıntılı bilgi için bkz. Ali Rıza Akbulut, "Mısır'dan Çalınan Tarihi Eserler... Emanetleri Evlerine Gönderdik," *Hürriyet*, 2 Eylül 2022, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/misirdan-calinan-tarihi-eserler-emanetleri-evlerine-gonderdik-42130228>.

65 Ayrıntılı bilgi için bkz. "Türkiye'de Ele Geçirilen 6 Parça Tarihi Eser Irak'a İade Edilecek," *Mynet YurtHaber*, 20 Ekim 2022, <https://www.mynet.com/turkiyede-ele-gecirilen-6-parca-tarihi-eser-iraka-iade-edilecek-180105542156>.

66 Global Times, "Turkey Returns Historic Artifacts More Than 1,000 Years Old to China," 26 Kasım 2019, <https://www.globaltimes.cn/content/1171285.shtml>.

67 T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Basın ve Halkla İlişkiler Müşavirliği, "Çin'in Türkiye'deki İki Kültür Varlığı."

hiçbir ülkenin kültür varlığının yağmalanmasına vesile olmak istemediğini ve gönüllülük esasına dayanarak eserleri Çin Halk Cumhuriyeti'ne devretmeyi kabul ettiğini belirtti.⁶⁸

Bölgesel olmayan bir örnek olarak bu iade, sürece dahil olan tarafların iyi niyetinin önemini vurgulamaktadır. İade töreninde, o dönemde Ankara'da Çin Büyükelçisi olarak görev yapan Sn. Deng Li, "Türkiye ve Çin, kültürel mirasın korunması için uzun zamandır iş birliği yapmaktadır." demiş ve Çin'e iade edilen kültür varlıklarının, bu başarılı iş birliğinin bir örneği olduğunu belirtmiştir.⁶⁹ Bununla birlikte, Türk Bakan, 1970 Sözleşmesi'nin yanı sıra Çin ile Türkiye arasındaki iki taraflı anlaşmadan kaynaklanan sorumlulukların yerine getirilmesinin iki ülke için de mutluluk kaynağı olduğunu altını çizmiştir.⁷⁰

Bu vakada Türkiye, hem zaman alıcı hem de maddi külfet oluşturan bir yargı yoluna başvurmaksızın, objelerin iadesinde gönüllü olarak hareket etmiştir. Eserlerin iade süreci, 2009 yılında Çin ve Türkiye arasında kültür varlıkları ile ilgili imzalanmış Çin Halk Cumhuriyeti Hükümeti ile Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Kültür Varlığının Çalınmasının, Kaçak Kazı ve Yasa Dışı İthal ve İhracının Önlenmesine İlişkin Anlaşma sayesinde sorunsuz gerçekleşmiştir.⁷¹ Arkeolojik eserler, söz konusu ikili anlaşmanın onuncu yılı da olan 2019'da hızlıca iade edilmiştir (Fig. 2).

Daha önce de belirtildiği gibi, Türkiye, kültür varlıklarının korunması ve iadesi konusunda sadece kaynak ülkelerle değil, ABD ve İsviçre gibi geçiş ve pazar ülkeleriyle de ikili anlaşmalar yapmaktadır. Şu anda, Çin, Değere Göre Küresel Sanat Piyasasındaki Payı (%17) ile tüm ülkeler arasında üçüncü sırada yer almaktadır.⁷² İade 2019 yılında gerçekleştiğinde ise, Çin küresel ölçekte %19 payla pazarda üçüncü sırasını korumaktaydı.⁷³ Bu vakada da görülebileceği üzere, bazı durumlarda, genellikle hedef/pazar ülke olarak kabul edilen bir ülkenin de kaynak ülke haline gelebileceğini görebiliriz. Bu niteliklerin değişebilmesi, kültür varlıklarının iadesi için sorumlu koleksiyonculuğu teşvik etmenin ve uluslararası iş birliğini sürdürmenin, hem kaynak hem pazar ülkeler için faydalı olabileceğini göstermektedir.

Tüm bunlara ek olarak, sorunsuz geçen bu iade süreci, iki taraflı anlaşmaların yargıdan bağımsız bir mekanizma olarak, hızlı ve kolaylaştırıcı rolünü kanıtlamaktadır. Daha önce vurgulandığı gibi, bu yaklaşım, her iki ülkenin de yıllar önce taraf olduğu 1970 Sözleşmesi'nde savunulan ilkelerle yakından örtüşmektedir.⁷⁴

68 Yasemin Kalyoncuoğlu, "Çin'in Türkiye'deki İki Kültür Varlığı İade Edildi," *Anadolu Ajansı*, 25 Kasım 2019, <https://www.aa.com.tr/tr/kultur-sanat/cinin-turkiyedeki-iki-kultur-varligi-iade-edildi/1655290>.

69 Republic of Türkiye Ministry of Culture and Tourism, Counsellor's Office of Press and Public Relations, "Two Cultural Properties of China in Türkiye Returned with a Ceremony," 25 Kasım 2019, <https://basin.ktb.gov.tr/EN-248932/two-cultural-properties-of-china-in-turkiye-returned-with-a-ceremony.html>.

70 Republic of Türkiye Ministry of Culture and Tourism, Counsellor's Office of Press and Public Relations, "Two Cultural Properties."

71 İlgili Anlaşma için bkz. "Agreement between the Government of the Republic of Turkey and the Government of the People's Republic of China on Preventing the Theft, Clandestine Excavation, and Illicit Import and Export of Cultural Property," 9 Eylül 2009, Resmi Gazete No. 27344, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2009/09/20090909-3-1.pdf>.

72 McAndrew, "The Art Market," 27.

73 Art Basel, "The Art Basel and UBS Global Art Market Report," 8 Mart 2019, <https://www.artbasel.com/news/art-market-report>.

74 Çin 1989 yılında ve Türkiye 1981 yılında Sözleşme'yi onaylamıştır. Sözleşme'ye Taraf Devletler Listesi için bkz. UNESCO, "States Parties to the Convention," 2023, <https://www.unesco.org/en/legal-affairs/convention-means-prohibiting-and-preventing-illicit-import-export-and-transfer-ownership-cultural#item-2>.

Türkiye Cumhuriyeti ve Irak Cumhuriyeti: Seksen Bir Kültürel Varlığın İadesi

Savaş ve siyasi çalkantının yaşama damgasını vurduğu yıllarda Irak Cumhuriyeti, kültür varlıkları açısından ciddi zararlar ve kayıplar yaşamıştır. Yönetim ve toplumdaki istikrarsızlıktan doğan bu güç boşluğu, kaçakçıların da bölgede faaliyet göstermesine olanak tanımıştır.⁷⁵ Müzelerin ve kültürel alanların korunması, savaş zamanı yaşanan sorunların yanında önemsiz görünebilir. Bununla birlikte, yoğun yağma ve kaçakçılık faaliyetlerinin, Irak'ın kültürel mirasını nasıl erozyona uğrattığını ve devletin genel güvenliği ile istikrarını nasıl sarstığını hatırlamak önemlidir.⁷⁶

Kültürel objelerin özgün bağlamlarından koparılması, onları karaborsada meta haline getirebilmekte ve silah veya uyuşturucu ticareti gibi diğer suç faaliyetleriyle iç içe geçirebilmektedir ki bu durum, kültürel varlıkların şiddet yanlısı ve/veya aşırılıkçı gruplarla ilişkilendirilmelerine de yol açabilmektedir.⁷⁷ Dolayısıyla, kültür varlıklarının yasa dışı olarak yerlerinden edilmesinin çok katmanlı yapısı, Irak örneğinde olduğu gibi, hem kaynak ülke hem de küresel topluluk açısından daha karmaşık ve uzun süreli sorunlar yaratabilmektedir.

Şubat 2008'de, o sırada kökeni bilinmeyen 80 Irak eseri, Hatay'da, Suriye sınırında bulunan Cilvegözü Sınır Kontrol Noktası'nda gümrük memurları tarafından ele geçirilmiştir. Reyhanlı Cumhuriyet Başsavcılığı konu hakkında bilgilendirilmiş ve yetkililer, ele geçirilen eserlerin Hatay Arkeoloji Müzesi'nde koruma altına alınmasına karar vermişlerdir.⁷⁸

KTB ile Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi tarafından eserlerin değeri ve kökeni üzerinde yapılan incelemeler sonucunda, Emniyet Genel Müdürlüğü bünyesindeki INTERPOL-EUROPOL Daire Başkanlığı,⁷⁹ ele geçirilen objelerin kaynak ülkesini öğrenmek amacıyla uluslararası topluluğu INTERPOL aracılığıyla bilgilendirmiştir. Bu duyuruya sadece Irak Cumhuriyeti, eserlerin kendilerine ait olduğunu belirterek INTERPOL kanalları aracılığıyla yanıt vermiştir.⁸⁰ Daha sonra Irak, Türkiye ile etkili bir koordinasyon için hem yasal hem de diplomatik kanalları kullanmış ve eserlerin kökenine dair ayrıntılı ek bilgi sunmuştur. Reyhanlı 1. Ceza Mahkemesi de, somut delillere dayanarak, varlıklara el konulmasına ve doğrudan kaynak ülkeleri olan Irak'a iade edilmelerine karar vermiştir.⁸¹ İade töreni Eylül 2019'da gerçekleşmiştir.

75 Daha detaylı bilgi için bkz. Leila Amineddoleh, "Cultural Heritage Vandalism and Looting: The Role of Terrorist Organizations, Public Institutions and Private Collectors," *Santander Art and Culture Law Review* 2, no. 1 (2015): 27–62, <https://ssrn.com/abstract=2754843>.

76 Katharyn Hanson, "Ancient Artefacts and Modern Conflict: A Case Study of Looting and Instability in Iraq," *Cultural Heritage, Ethics, and the Military* içinde, der. Peter G. Stone (Woodbridge: Boydell & Brewer, 2011), 113, <https://doi.org/10.1017/9781846159442.008>.

77 Amineddoleh, "Cultural," 40–42; Matthew Bogdanos, "See No Evil: Museums, Art Collectors, and the Black Markets They Adore," *Antiquities under Siege: Cultural Heritage Protection after the Iraq War* içinde, der. Lawrance Rothfield (Lanham, MD: AltaMira Press, 2008), 57–62; Hanson, "Ancient," 113–28.

78 T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Basın ve Halkla İlişkiler Müşavirliği, "Türkiye'den Dünyaya Örnek Tarihi Eser Hassasiyeti," 20 Eylül 2019, <https://basin.ktb.gov.tr/TR-243573/turkiyeden-dunyaya-ornek-tarihi-eser-hassasiyeti.html>.

79 Emniyet Genel Müdürlüğü (EGM) INTERPOL-EUROPOL Daire Başkanlığı, INTERPOL ve EUROPOL ile ülke dışına kaçırılan kültür varlıklarına (ve ilgili kişilere) ilişkin iletişimde ve veri tabanlarının yanı sıra (ortak) operasyonlar yardımıyla bunların kaynak ülkeye iadesinde karşılıklı yardımlaşmada aktif bir role sahiptir. Daha detaylı bilgi için bkz. T.C. İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü, İTERPOL ve EUROPOL Daire Başkanlığı, "Hakkımızda," erişim 20 Mayıs 2023, <https://www.egm.gov.tr/interpol/hakkimizda>.

80 Türkiye Kültür ve Turizm Bakanlığı Kaçakçılıkla Mücadele Daire Başkanlığı ile 12.05.2023 tarihinde yapılan özel görüşmede edinilen bilgi.

81 T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Basın ve Halkla İlişkiler Müşavirliği, "Türkiye'den Dünyaya."

Objelerin ele geçirilmesinden teslim törenine kadar geçen süre 11 yılı bulmuştur. Iraklı bir muhatap bulma süreci, bürokratik gereksinimleri karşılamanın uzun sürmesi ve bölgede El-Kaide ile IŞİD (DAEŞ) hakimiyetinin tehlikesi, iade sürecinin uzun sürmesine yol açmış olabilir. Tören sırasında Iraklı Büyükelçi Sn. Al-Janabi de, IŞİD'in (DAEŞ) neden olduğu yıkımların, Irak kültür mirasını koruma sürecindeki en yeni engel olduğunu vurgulayarak Türk yetkililere teşekkür etmiştir.⁸²

Törende, Irak makamlarına 80 etnografik eserin yanı sıra bir de silindir mühür iade edilmiştir. Yaklaşık 4000 yıllık olan bu mühür, daha önceleri Ankara'daki Anadolu Medeniyetleri Müzesi'nde korunmuş ve Irak'a iade edilmeyi beklemiştir (Fig. 3).⁸³

Türkiye ile Irak arasında, kültür varlıklarının yasa dışı ticareti ve iadesine özellikle odaklanan bir ikili anlaşma henüz yapılmamıştır. Bununla birlikte, 2008 yılında imzalanan *Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Irak Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Yüksek Düzeyli Stratejik İş Birliği Konseyinin Kurulması Hakkında Ortak Siyasi Bildiri*⁸⁴ iki ülke arasındaki çeşitli iş birliği alanlarını kapsamaktadır. Örneğin, Bölüm A'nın 5. maddesi (*Siyasi, Diplomatik ve Kültürel Alanlar*) Irak'ın çok kültürlü, çok dinli ve çok sayıda etnik kimliğe sahip yapısının korunmasının ve tüm toplulukların barış içinde bir arada yaşamasının, ülkenin geleceği için önemini vurgular.⁸⁵ Ek olarak, Bölüm C'nin 1. maddesi, her türlü yasa dışı ticaretle mücadele etme amacıyla iki ülkenin ortak sınırlarının kontrolünde güçlü bir iş birliğinin önemini belirtir.⁸⁶ Türkiye, bu protokol aracılığıyla da Irak mirasını ve milli kimliğini korumaya yönelik taahhüdünü bir kez daha göstermektedir.

Bu taahhüdün yanı sıra, Türkiye'nin bu örnek vaka kapsamında, 1954 Sözleşmesi'nin İlk Protokolü, 1970 Sözleşmesi ve Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin 1483 Sayılı Kararı⁸⁷ gereğince belirtilen yükümlülükleri özenle yerine getirmesi takdir edilmelidir. Bu karar, her üye ülkenin Irak kültürel eserlerinin Irak kurumlarına güvenli bir şekilde iadesini sağlamak için uygun önlemleri almasını şart koşar.⁸⁸ Söz konusu hukuki belgelerin, Türkiye'yi bir taraf devlet olarak tartışmasız olarak bağlamasının yanında, Türkiye'nin bu gibi konulardaki yaklaşımı, mevcut çalışmada da kanıtlandığı üzere, proaktif çabalarla ve iyi niyetle şekillenmektedir.

Sonuç olarak Türkiye, Cumhuriyet'in kültür varlıklarının iadesiyle ilgili resmi stratejisine bağlılığını sürdürmektedir: "Her eser kendi vatanında, ait olduğu yerde güzel, orada anlamlıdır (Fig. 4)."⁸⁹

Sonuç

Daha önce belirtildiği üzere, kültür varlıklarıyla ilişkilendirilen iyi niyet sorumluluğu ve düşüncesi, üç ana seviyede geçerlidir: kaynak ülke, geçiş ülkesi ve hedef/pazar ülkeler. Tüm tarafların sorumlu şekilde hareket etmesi durumunda, kültür varlıklarının yasa dışı yollarla sınır

82 Lale Köklü ve Burak Milli, "Türkiye Sınırında Yakalanan Eserler Irak'a İade Edildi," *Anadolu Ajansı*, 20 Eylül 2019, <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/turkiye-sinirinda-yakalanan-eserler-iraka-iade-edildi-/1589651>.

83 T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Basın ve Halkla İlişkiler Müşavirliği, "Türkiye'den Dünyaya."

84 "Joint Political Declaration on the Establishment of the High Level Strategic Cooperation Council Between Governments of the Republic of Turkey and the Republic of Iraq," 10 Temmuz 2008, <https://www.mfa.gov.tr/data/DISPOLITIKA/Bolgeler/ortadogu/irak/Ortak%20Siyasi%20Bilirge%20%C4%B0ngilizce.pdf>.

85 "Joint Political Declaration."

86 "Joint Political Declaration."

87 İlgili Karar için bkz. United Nations Security Council, "The Situation between Iraq and Kuwait," S/RES/1483, 22 Mayıs 2003, <http://unscr.com/en/resolutions/doc/1483>.

88 United Nations Security Council, "The Situation between Iraq and Kuwait."

89 Republic of Türkiye Ministry of Culture and Tourism, Counsellor's Office of Press and Public Relations, "Two Cultural Properties."

dışına çıkarılması en aza indirgenebilir ve iade süreçleri daha az engelle çözüme ulaştırılabilir. Bu bağlamda, sorumluluk sahibi/güvenilir bir sanat eseri ve tarihi eser piyasası, ancak tüm tarafların etik uygulamaları tutarlı olarak benimsemesi durumunda gelişebilir.

Kültür varlıklarının yasa dışı ticaretine karşı önleyici tedbirlerin değer zinciri, devlet düzeyinde, politika ve yasaların benimsenmesi ve uluslararası alanda iş birliğine imza atılmasıyla başlar. Devletlerin kültür varlıklarını koruma isteği ve tarafların birbiriyle uyumlu çalışması, kapsayıcı yasaların bulunmadığı durumlarda, güvenilir piyasaları ve etik koleksiyonerlik uygulamalarını teşvik etmede belirleyici bir role sahiptir. Zaten, tüm ülkeler için kapsamlı yasalar belirlenmiş olsa bile, tarafların tutarlılıkla iyi niyet çerçevesinde hareket etmemesi durumunda eserlerin iade süreci zorlaşabilmektedir.

İade süreçleri, taraflar açısından maddi ve beşeri açıdan zorlayıcı, zaman alıcı ve karmaşık bir süreçtir. Bu nedenle, uluslararası iş birliğinin yanı sıra iki taraflı iyi uygulanmış anlaşmalar; yasa dışı ticareti yapılan kültür varlıklarının sanat eseri ve tarihi eser piyasasından kaldırılmasında, yasal ve etik sorunların önüne geçilmesinde ve olumlu diplomatik ilişkilerin teşvik edilmesinde son derece önemli bir rol oynamaktadır. Bu çerçevede, kültür varlıklarının yerlerinden edilmesiyle ilgili sorunlarla ilişkili birçok normatif ve bağlayıcı uluslararası mevzuat bulunmaktadır. Bununla birlikte, taraflar iyi niyetle hareket etmedikçe bu mevzuatların tam anlamıyla amaçlarına ulaşması mümkün görünmemektedir.

Bu bağlamda Türkiye, yasa dışı yollarla yurt dışına kaçırılan kültür varlıklarını proaktif bir şekilde takip eder ve yabancı kültür varlıklarının kaynak ülkelere iadesini kolaylaştırır. Bunun için, öncelikle 1970 Sözleşmesi'nin 2., 9. ve 15. maddelerine uygun olarak iki taraflı anlaşmalar düzenler ve ardından eserlerin iadesini gerçekleştirir. Bununla birlikte, böyle bir anlaşmanın yürürlükte olmaması da, yasa dışı eserlerin iadesini engellemek için bir mazeret olarak gösterilemez. Tıpkı eserlerin Türkiye'den Irak'a iade sürecinde olduğu gibi, devletler sorumlu uygulamaları benimseyebilir ve iki taraflı anlaşmalar olmaksızın iade işlemlerini başlatabilir. Burada, Türkiye'nin, kaynak ülkelerinden herhangi bir resmi başvuru almadan, Çin ve Irak eserlerinin iade süreçlerinde gönüllü olarak harekete geçtiğini de vurgulamak gerekir. Yağmalanan ülkenin arkeolojik/etnografik eserlerinin tehlike altında olduğuna dair somut bir kanıt, bu konuda diyalog başlatmaya ve sonunda eserin iade edilmesine yardımcı olabilmektedir. Uzun yıllar boyunca kültürel varlıkları yağmalanan bir ülke olarak Türkiye, bu adımları izleyerek iyi niyetini sergilemekte ve iade olgusunu geniş anlamıyla desteklemektedir. Bu şekilde, devletleri ve özel kuruluşları, kültür varlıklarının yasa dışı ticaretine karşı var olan mücadeleyi güçlendirecek anlaşmaları benimsemeye de teşvik etmektedir. Sonuç olarak, Çin ve Irak kökenli eserlerin başarıyla iade edilmesinin de gelecek iade süreçleri için birer emsal teşkil edeceği ve geniş ölçekte, yasa dışı eser ticaretinde caydırıcı bir etki yaratacağı umulmaktadır.

Fig. 1: Chinese cultural objects on display at the handover ceremony in Ankara, Türkiye.

Fig. 1: Ankara'daki iade töreninde sergilenen Çin kökenli kültürel varlıklar.

Fig. 2: Returned mural painting to China from a temple of the Tang Dynasty (618-907 CE).
Fig. 2: Çin'e iade edilen, Tang Hanedanı dönemindeki bir tapınağa ait duvar resmi (MS 618-907).

Fig. 4: Some of returned 81 Iraqi cultural objects displayed at the official ceremony in Hatay, Türkiye.

Fig. 4: Hatay'daki resmi iade töreninde sergilenen Irak kökenli 81 kültürel varlıktan bazıları.

Bibliography - Kaynakça

- “Agreement between the Government of the Republic of Turkey and the Government of the People’s Republic of China on Preventing the Theft, Clandestine Excavation, and Illicit Import and Export of Cultural Property.” 9 September 2009. Official Gazette No. 27344. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2009/09/20090909-3-1.pdf>.
- “Agreement Between the Government of the Republic of Turkey and the Government of the Republic of Uzbekistan on Mutual Assistance in Preventing the Smuggling of Cultural Values and Securing Their Return.” 22 July 1998. Official Gazette No. 23410. <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/23410.pdf>.
- “Agreement Between the Government of Republic of Türkiye and the Swiss Federal Council on Preventing the Illicit Import and Transit and the Repatriation of Archaeological Cultural Property.” 24 March 2023. Official Gazette No. 32142. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2023/03/20230324-1.pdf>.
- Akbulut, Ali Rıza Akbulut. “Mısır’dan Çalınan Tarihi Eserler... Emanetleri Evlerine Gönderdik.” *Hürriyet*. 2 September 2022. <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/misirdan-calinan-tarihi-eserler-emanetleri-evlerine-gonderdik-42130228>.
- Alder, Christine, and Kenneth Polk. “Stopping This Awful Business: The Illicit Traffic in Antiquities Examined as a Criminal Market.” *Art Antiquity and Law* 7, no. 1 (2002): 35–53. <https://heinonline.org/HOL/LandingPage?handle=hein.journals/artniqu17&div=6&id=&page=>.
- Amineddoleh, Leila. “Cultural Heritage Vandalism and Looting: The Role of Terrorist Organizations, Public Institutions and Private Collectors.” *Santander Art and Culture Law Review* 2, no. 1 (2015): 27–62. <https://ssrn.com/abstract=2754843>.
- Art Basel. “The Art Basel and UBS Global Art Market Report.” 8 March 2019. <https://www.artbasel.com/news/art-market-report>.
- Bayraktar, İpek, and Levent Tökün. “Two Case Studies: Turkey’s Approach to Cultural Property Repatriations.” In *Advances in Cultural Heritage Studies: Year 2020; Contributions of the European Students’ Association for Cultural Heritage*, edited by Alexandra de Carvalho Antunes, Grigor Angjeliu, and Mariagrazia Bellanova, 271–86. Oeiras: Mazu Press, 2020. https://www.esach.org/uploads/1/3/3/0/133018122/ebook_advances_2020_mazupress_.pdf.
- Brodie, Neil, Morag M. Kersel, Simon Mackenzie, Isber Sabrine, Emiline Smith, and Donna Yates. “Why There is Still an Illicit Trade in Cultural Objects and What We Can Do About It.” *Journal of Field Archaeology* 47, no. 2 (2022): 117–30. 10.1080/00934690.2021.1996979.
- Bogdanos, Matthew. “See No Evil: Museums, Art Collectors, and the Black Markets They Adore.” In *Antiquities under Siege: Cultural Heritage Protection after the Iraq War*, edited by Lawrance Rothfield, 57–62. Lanham, MD: AltaMira Press, 2008.
- Collado, Kevin D. “A Step Back for Turkey, Two Steps Forward in the Repatriation Efforts of Its Cultural Property.” *Case Western Reserve Journal of Law, Technology & the Internet* 5 (2014): 1–24.
- Coşkun, Yahya. *Twitter*. 31 May 2022. Accessed 10 August 2023. <https://twitter.com/myahyacokun/status/1509490540752130055?s=20>.
- Detling, Karen J. “Eternal Silence: The Destruction of Cultural Property in Yugoslavia.” *Maryland Journal of International Law* 17, no. 1 (1993): 66–68. <http://digitalcommons.law.umaryland.edu/mjil/vol17/iss1/5>.
- European Commission. *Commission Staff Working Document Impact Assessment: Accompanying the document Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council on the Import of Cultural Goods*. Brussels: European Commission, 2017. https://ec.europa.eu/taxation_customs/system/files/2017-07/cultural_goods_impact_assessment_en.pdf.
- Global Times. “Turkey Returns Historic Artifacts More Than 1,000 Years Old to China.” 26 November 2019. <https://www.globaltimes.cn/content/1171285.shtml>.
- Goode, James F. *Negotiating for the Past: Archaeology, Nationalism, and Diplomacy in the Middle East, 1919–1941*. Austin: University of Texas Press, 2007.
- Hanson, Katharyn. “Ancient Artefacts and Modern Conflict: A Case Study of Looting and Instability in Iraq.” In *Cultural Heritage, Ethics, and the Military*, edited by Peter G. Stone, 113–28. Woodbridge: Boydell & Brewer, 2011. <https://doi.org/10.1017/9781846159442.008>.
- Hoffman, Matthew R. “Cultural Pragmatism: A New Approach to the International Movement of Antiquities.” *Iowa Law Review* 95 (2010): 665–77. <https://heinonline.org/HOL/LandingPage?handle=hein.journals/ilr95&div=18&id=&page=>.
- ICOM International Observatory on Illicit Traffic in Cultural Goods. “Due Diligence/Good Faith.” Accessed 20 May 2023. <https://www.obs-traffic.museum/due-diligence-good-faith>.
- ICRC Database, Treaties, States Parties and Commentaries. “Convention (IV) Respecting the Laws and Customs of War on Land and Its Annex: Regulations Concerning the Laws and Customs of War on Land.” The Hague. 18 October 1907. <https://ihl-databases.icrc.org/ihl/INTRO/195>.
- ICRC Database, Treaties, States Parties and Commentaries. “Convention (II) with Respect to the Laws and Customs of War on Land and its Annex: Regulations concerning the Laws and Customs of War on Land.” The Hague. 29 July 1899. <https://ihl-databases.icrc.org/ihl/INTRO/150>.
- Intergovernmental Committee for Promoting the Return of Cultural Property (ICPRCP). *Free Ports and Risks of Illicit Trafficking of Cultural Property: Intergovernmental Committee for Promoting the Return of Cultural Property to Its Countries of Origin or Its Restitution in Case of Illicit Appropriation*. Paris: ICPRCP, 2016. <https://unesdoc.unesco.org/>

ark:/48223/pf0000372793.

- International Council of Museums (ICOM). *Code of Ethics: ICOM Code of Ethics for Museums*. Paris: ICOM, 2017. <https://icom.museum/wp-content/uploads/2018/07/ICOM-code-En-web.pdf>.
- International Institute for the Unification of Private Law (UNIDROIT). "Convention on Stolen or Illegally Exported Cultural Objects." 24 June 1995. <https://www.unidroit.org/instruments/cultural-property/1995-convention>.
- . "States Parties to the Convention on Stolen or Illegally Exported Cultural Objects." 2023. <https://www.unidroit.org/instruments/cultural-property/1995-convention/status/>.
- Januszkiewicz, Katarzyna. "Retroactivity in the 1970 UNESCO Convention: Cases of the United States and Australia." *Brooklyn Journal of International Law* 41, no. 1 (2015): 329–72. <https://brooklynworks.brooklaw.edu/bjil/vol41/iss1/7>.
- "Joint Political Declaration on the Establishment of the High Level Strategic Cooperation Council Between Governments of the Republic of Turkey and the Republic of Iraq." 10 July 2008. <https://www.mfa.gov.tr/data/DISPOLITIKA/Bolgeler/ortadogu/irak/Ortak%20Siyasi%20Bilirge%20%C4%B0ngilizce.pdf>.
- Kalyoncuoğlu, Yasemin. "Çin'in Türkiye'deki İki Kültür Varlığı İade Edildi." *Anadolu Ajansı*. 25 November 2019. <https://www.aa.com.tr/tr/kultur-sanat/cinin-turkiyedeki-iki-kultur-varligi-iade-edildi/1655290>.
- Kersel, Morag M. "From the Ground to the Buyer: A Market Analysis of the Trade in Illegal Antiquities" In *Archaeology, Cultural Heritage and the Antiquities Trade*, edited by Neil Brodie, Morag M. Kersel, Christina Luke, and Kathryn Walker Tubb, 188–205. Gainesville: University Press of Florida, 2006.
- "Korunması Gerekli Taşınır Kültür ve Tabiat Varlıkları Koleksiyonculuğu ve Denetimi Hakkında Yönetmelik." 23 March 2010. Official Gazette No. 27530. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2010/03/20100323-3.htm>.
- Köklü, Lale, and Burak Milli. "Türkiye Sınırında Yakalanan Eserler Irak'a İade Edildi." *Anadolu Ajansı*. 20 September 2019. <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/turkiye-sinirinda-yakalanan-eserler-iraka-iade-edildi-/1589651>.
- McAndrew, Clare. *The Art Market 2023*. Basel: Art Basel and UBS, 2023. <https://theartmarket.artbasel.com/download/The-Art-Basel-and-UBS-Art-Market-Report-2023.pdf>.
- Media Center of the Bureau of Educational and Cultural Affairs, U.S. Department of State. "United States and Turkey Work Together to Protect Cultural Heritage." 19 January 2021. <https://eca.state.gov/highlight/united-states-and-turkey-work-together-protect-cultural-heritage>.
- "Memorandum of Understanding Between the Government of the United States of America and the Government of the Republic of Turkey Concerning the Imposition of Import Restrictions on the Categories of Archaeological and Ethnological Material of Turkey." 5 March 2021. Official Gazette No. 31414. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2021/03/20210305-13.pdf>.
- Lindsay, Ivan. *History of Loot and Stolen Art from Antiquity until the Present Day*. London: Unicorn Press, 2014.
- Price, Kathleen. "Who Owns the Past: Turkey's Role in the Loss and Repatriation of Antiquities." *International Journal of Legal Information* 38, no. 2 (2010): 201–13.
- Prott, Lyndel V. "UNESCO and UNIDROIT: A Partnership against Trafficking in Cultural Objects." *Uniform Law Review* 1, no.1 (January 1996): 59–71. <https://doi.org/10.1093/ulr/1.1.59>.
- Republic of Türkiye Ministry of Culture and Tourism, Counsellor's Office of Press and Public Relations. "Two Cultural Properties of China in Türkiye Returned with a Ceremony." 25 November 2019. <https://basin.ktb.gov.tr/EN-248932/two-cultural-properties-of-china-in-turkiye-returned-with-a-ceremony.html>.
- Steiner, Katie L. "Dealing with Laundering in the Swiss Art Market: New Legislation and Its Threat to Honest Traders." *Case Western Reserve Journal of International Law* 49, no. 1 (2017): 351–72. <https://scholarlycommons.law.case.edu/jil/vol49/iss1/21>.
- Stepnowska, Julia. "Due Diligence and the Art Market: Assessing the Impact of the 1995 UNIDROIT Convention on Stolen or Illegally Exported Cultural Objects." *Studia Iuridica Toruniensia* 22 (2019): 377–92. <https://doi.org/10.12775/SIT.2018.020>.
- T.C. Anayasa Mahkemesi. Constitution of the Republic of Turkey, 1982. https://www.anayasa.gov.tr/media/7258/anayasa_eng.pdf.
- T.C. İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü. İNTERPOL ve EUROPOL Daire Başkanlığı. "Hakkımızda." Accessed 20 May 2023. <https://www.egm.gov.tr/interpol/hakkimizda>.
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Basın ve Halkla İlişkiler Müşavirliği. "Bakan Ersoy: "Her Eserin Doğduğu Yerde Korunması Esas Olmalıdır." 25 January 2019. <https://basin.ktb.gov.tr/TR-227510/bakan-ersoy-her-eserin-dogdugu-yerde-korunmasi-esas-olmalidir.html>.
- . "Çin'in Türkiye'deki İki Kültür Varlığı Düzenlenen Törenle İade Edildi." 25 November 2019. <https://basin.ktb.gov.tr/TR-248642/cin39in-turkiye39deki-iki-kultur-varligi-duzenlenen-torenlle-iade-edildi.html>.
- . "Kültür ve Turizm Bakanlığının 2023 Bütçesi TBMM Plan ve Bütçe Komisyonunda." 17 November 2022. <https://basin.ktb.gov.tr/TR-332138/kultur-ve-turizm-bakanliginin-2023-butcesi-tbmm-plan-ve-butce-komisyonunda.html>.
- . "Türkiye'den Dünyaya Örnek Tarihi Eser Hassasiyeti." 20 September 2019. <https://basin.ktb.gov.tr/TR-243573/turkiye-den-dunyaya-ornek-tarihi-eser-hassasiyeti.html>.
- . "Türkiye ve İsviçre Arkeolojik Kültür Varlıklarının İadesine İlişkin Anlaşma İmzalandı." 15 November 2022. <https://basin.ktb.gov.tr/TR-332077/turkiye-ve-ismivce-arkeolojik-kultur-varliklarinin-iadesine-iliskin-anlasma-imzaladi.html>.

- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü. “Sıkça Sorulan Sorular.” Accessed 1 May 2023. <https://kvmgm.ktb.gov.tr/TR-63359/sikca-sorulan-sorular.html>.
- . “Yurt Dışından İadesi Sağlanan Eserler.” Accessed 20 May 2023. <https://kvmgm.ktb.gov.tr/TR-44470/yurt-disindan-iade-si-saglanan-eserler.html>.
- The Grand National Assembly of Türkiye. Law on the Conservation of Cultural and Natural Property. Law No. 2863, Official Gazette No. 18113. 23 July 1983. <https://kvmgm.ktb.gov.tr/TR-43249/law-on-the-conservation-of-cultural-and-natural-property-2863.html>.
- “Türkiye’de Ele Geçirilen 6 Parça Tarihi Eser Irak’a İade Edilecek.” *Mynet YurtHaber*. 20 October 2022. <https://www.mynet.com/turkiyede-ele-gecirilen-6-parca-tarihi-eser-iraka-iade-edilecek-180105542156>.
- United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO). “1954 Convention for the Protection of Cultural Property in the Event of Armed Conflict with Regulations for the Execution of the Convention.” 14 May 1954. https://en.unesco.org/sites/default/files/1954_Convention_EN_2020.pdf.
- . “Convention on the Means of Prohibiting and Preventing the Illicit Import, Export and Transport of Ownership of Cultural Property.” 14 November 1970. http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=13039&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html.
- . “Operational Guidelines for the Implementation of the Convention on the Means of Prohibiting and Preventing the Illicit Import, Export and Transfer of Ownership of Cultural Property.” 1970. https://en.unesco.org/sites/default/files/operational_guidelines_en_final_final_1.pdf.
- . “Protocol to the Convention for the Protection of Cultural Property in the Event of Armed Conflict.” 14 May 1954. https://en.unesco.org/sites/default/files/1954_Protocol_EN_2020.pdf.
- . “Second Protocol to the Hague Convention of 1954 for the Protection of Cultural Property in the Event of Armed Conflict.” 26 March 1999. http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=15207&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html.
- . “States Parties to the Convention for the Protection of Cultural Property in the Event of Armed Conflict with Regulations for the Execution of the Convention.” 2023. <https://www.unesco.org/en/legal-affairs/convention-protection-cultural-property-event-armed-conflict-regulations-execution-convention?hub=66535#item-4>.
- . “States Parties to the Convention on the Means of Prohibiting and Preventing the Illicit Import, Export and Transfer of Ownership of Cultural Property.” 2023. <https://www.unesco.org/en/legal-affairs/convention-means-prohibiting-and-preventing-illicit-import-export-and-transfer-ownership-cultural#item-2>.
- . “States Parties to the Protocol to the Convention for the Protection of Cultural Property in the Event of Armed Conflict.” 2023. <https://www.unesco.org/en/legal-affairs/protocol-convention-protection-cultural-property-event-armed-conflict?hub=66535#item-4>.
- United Nations Security Council. “The Situation between Iraq and Kuwait.” S/RES/1483. 22 May 2003. <http://unscr.com/en/resolutions/doc/1483>.
- Velioglu, Ece, Alessandro Chechi, and Marc-André Renold. “Case Orpheus Mosaic: Turkey and Dallas Museum of Art.” Platform ArThemis, Art Law Centre, University of Geneva. May 2013. <https://plone.unige.ch/art-adr/cases-affaires/orpheus-mosaic-2013-turkey-and-dallas-museum-of-art/case-note-2013-orpheus-mosaic>
- Veres, Zsuzsanna. “The Fight against Illicit Trafficking of Cultural Property: The 1970 UNESCO Convention and the 1995 UNIDROIT Convention.” *Santa Clara Journal International Law* 12, no. 2 (2014): 91–114. <https://digitalcommons.law.scu.edu/scujil/vol12/iss2/4>.
- Waxma, Sharon. *Loot: The Battle over the Stolen Treasures of the Ancient World*. New York: Times Books, 2008.

Figures Sources: - Figürlerin Kaynakları:

- Fig. 1:** Chinese cultural objects on display at the handover ceremony in Ankara, Türkiye. Source Available at: <https://basin.ktb.gov.tr/Resim/320730,1-4jpg.png?0>.
- Fig. 1:** Ankara’daki iade töreninde sergilenen Çin kökenli kültürel varlıklar. Kaynak: <https://basin.ktb.gov.tr/Resim/320730,1-4jpg.png?0>.
- Fig. 2:** Çin’e iade edilen, Tang Hanedanı dönemindeki bir tapınağa ait duvar resmi (MS 618-907). Kaynak: <https://basin.ktb.gov.tr/TR-248642/cin39in-turkiye39deki-iki-kultur-varligi-duzenlenen-torenle-iade-edildi.html>.
- Fig. 2:** Returned mural painting to China from a temple of the Tang Dynasty (618-907 CE). Source Available at: <https://basin.ktb.gov.tr/TR-248642/cin39in-turkiye39deki-iki-kultur-varligi-duzenlenen-torenle-iade-edildi.html>.
- Fig. 3:** Repatriated İraqi cylinder seal. Source Available at: <https://basin.ktb.gov.tr/Resim/310467,1jpg.png?0>.
- Fig. 3:** İadesi gerçekleştirilen, İrak kökenli silindirik mühür. Kaynak: <https://basin.ktb.gov.tr/Resim/310467,1jpg.png?0>.
- Fig. 4:** Some of returned 81 İraqi cultural objects displayed at the official ceremony in Hatay, Türkiye. Source Available at: <https://basin.ktb.gov.tr/TR-243573/turkiyeden-dunyaya-ornek-tarihi-eser-hassasiyeti.html>.
- Fig. 4:** Hatay’daki resmi iade töreninde sergilenen İrak kökenli 81 kültürel varlıktan bazıları. Kaynak: <https://basin.ktb.gov.tr/TR-243573/turkiyeden-dunyaya-ornek-tarihi-eser-hassasiyeti.html>.